સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
તૈયાર કરેલી.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજુતી; પાઠના
સવાલ તથા સાર; ભુગોળના સવાલ; પાઠવાર
અઘરા શબ્દો; તથા જોડાક્ષર; ડ્રિલ;
ધાત વગેરે.

રચનાર—મેસર્સ સી. ડી. શાહ. એન્ડ કો.
રચનારનું ઠેકાણું શાહપોર-સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.
પ્રસિદ્ધ કર્તાનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

મુદ્રક—ભદ્રશંકર મંછારામ ભટ્ટ.
મુદ્રણસ્થાન—'કળામય' પ્રી. વર્કસ ખાડ બજાર—સુરત.

સંવત ૧૯૮૦] કિંમત રૂ. ૦—૫—૦ [સને ૧૯૨૪

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ

પાઠ ૧.
બાળપોથી=નાના છોકરાને ભણવાની ચોપડી
મૂળાક્ષર=સ્વર અને વ્યંજન
બારાખડી=પદ
રમુજી=ગમત આપનારું
લાભ=ફાયદો
જોડાક્ષર=જોડેલા અક્ષર
જ્ઞાન=સમજ; ભાન
જોગ=લાયક
હકીકત=વાત
સરસ=સારી; મનને પસંદ પડે એવી
ઉમંગથી=હોંસથી
ચત્રો=ચિત્રામણ; છબી
આનંદ=ખુશી
હોશિયારી=ખબરદારી
વાક્ય=એક અથવા વધારે શબ્દો મળી મનમાં ધારેલો વિચાર જેથી પુરો જણાવાય તે
વાર્તા=વાત
બોધ=શિખામણ
બારીક=ઝીણી
મુકાબલો=સરખામણી
ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો
અધિકારી=ઉપરી
માહીતી=ખબર
રસીલી=ગમત ભરેલી
સંબંધી=વિષે; બાબત
સારી=રૂડી
નમુના=નકલ
નજરકરો=ધ્યાનઆપો; વિચારો
સામાન્ય=રોજ વપરાશમાં આવતી
વર્ણન=વિગતવાર કહેવું તે; બયાન
તોળવા=જોખવા; તોલવા
સોદો=માલ; ચીજ
છેતરાશો=ઠગાશો
ઉતાવળે આંબા ન પાકે=ઘણી ઝડપ કરવાથી કામ થાય નહિ
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
ખાતરી=ભરોસો
"પોપ ટીઉં"=ઉપલકીઉં; સમજ વગરનું
જુની ચોપડી=પાછલી ચોપડી; બીજી, પહેલી બાળપોથી.

સાર–(૧) ભણવામાં ઉતાવળ કરવી નહિ (૨) જે વાત વાંચવામાં આવે તે ખરી છે કે ખોટી તેની જાતે માહીતી મેળવવી.

પાઠ ૨. ભાગ ૧.
લિપિ=ભાષા
સિવાય=વગર
કેળવણી=બાળબોધ
જુના=પહેલાંના

પંડિતો=વિદ્વાન; ઘણું ભણેલા
માથું=ઉપલો ભાગ
અંક=આંકડા
અનુસ્વાર=ટપકું
વિસર્ગ=કંઈક હકારનો ઉચ્ચાર થાય એવું ચિહ્ન અક્ષરની જોડે બે ટપકાં મૂકવાં તે
પ્રમાણે=મુજબ

પાઠ ૨. ભાગ ૨.

નીપજે=થાય
લહીઓ=સારા અક્ષરનો લખનાર
લપટાવું=ફસાઇ પડવું
લાલચ=લોભ
નર્યાં=રોગ વગરના
જાતે=પોતે
શ્રદ્ધા=ભરોસો; વિશ્વાસ
ઉદ્યોગી=મહેનતુ
ચેન=સુખ; નિરાંત
ઠાઠ=ડોળ; ભપકો
ફક્કડ=સહેલાણી. છેલ
ખાલી=નકામા; ફોકટ
અણુકતું=અઘટતું
અસલ=અગાઉ
વિદ્યાભ્યાસ=ભણવું તે
ઝાઝો=ઘણો
મેળવી=સરખાવી

પાઠ ૩.

ટટ્ટુ=નાનો ઘોડો
બજાર=હાટ; ચૌટું
દોરે=લગામ પકડીને આગળ ચાલે
છતે=છે
હડહડતો=પુરેપુરો
કળિયુગ=ખરાબ વખત
દૂર=છેટે
બૂમ=હાક
બુદ્ધિ=અક્કલ
ફરી ગઈ=જતી રહી
રાજાના કુંવર જેવા=કોમળ
ખરે બપોરે=મધ્યાનકાળે
હિંડાડે=ચલાવે
ખર્યું પાન=ઘરડો; વૃદ્ધ
શરમાઇ=લજવાઇ
જનસંબંધ=જનેરથી
શ્રાવક=જૈનધર્મ માનનાર
સંઘ=જાત્રાળુઓનું ટોળું
ઘાતકી=દયા વગરનો; નિર્દય
ભાર=વજન; બોજો
વીખરાઇ જશે=અછવાઇ જશે
ખભે=ખાંધે
વખતસર=બરાબર વખતે
પૂલ=નદી કે ખાડી પરથી જવા આવવાને માટે બાંધેલો રસ્તો
તોફાન=મસ્તી
ફીક્કે મોઢે=ઝીલે મોઢે; દીલગીર ચહેરે
પસ્તાયા=દીલગીર થયા
સલાહ=વિચાર
દશા=હાલ; હાલત; સ્થિતિ

સાર—આપ બુદ્ધિએ જયજયકાર, પરબુદ્ધિએ પ્રલયકાર. માટે આપણી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે ચાલવું; પણ આપણી બુદ્ધિ ખરે રસ્તે દોરવે છે

કે ખોટે તેનો વિચાર કરવો.

પાઠ ૪

ધણીધણિઆણી=સ્ત્રી પુરુષ
ઈશ્વરભક્તિ=ઈશ્વરનું ભજન
ગાળતાં=ગુમાવતાં; કાઢતાં
નરસિંહ ચૌદશ=વૈશાખ સુદ ચૌદશ
રૂપ=દેખાવ; શોભા; ખુબસુરતી
ભંડાર=ખજાનો
વાણીથી=બોલવી
પેદા=ઉત્પન્ન
ગુજરી ગયા=મરી ગયા
ઉછેરવા=મોટા કરવા
મા પર આવી પડ્યું=માને માથે પડ્યું
સ્વભાવ=ખાસીયત
સલાહ=વિચાર
મદદ=આસરો
[illegible]=ચાકરી
[illegible]મજુ=પારકા પ[illegible]
ઉપકાર કરનાર
નીવડ્યો=નીકળ્યો
અભ્યાસ=મહાવરો; મંડયા રહેવું તે
શિક્ષક=મહેતાજી; ગુરૂ
માનીતો=વ્હાલો; પ્યારો
નાનીમોટી=સહેલી અઘરી
બાબત=વિષય
ઇચ્છે=ચાહે
માઠું=ખોટું
સાઠ=આખલો; ગોધો
પછાડી=પટકી; અફાળી
ધાર=રેલો
ખડખડ હસવા લાગ્યા=મશ્કરી કરવા લાગ્યા
અંતઃકરણ=મન; દીલ
એકદમ=ઓચિંતી
ફેંટો=માથે બાંધવાનું લુગડું
પાટો=લુગડાનો ચીરો
ઘા=જખમ
વખાણ=સારું કહેવું તે
જીવતો ઘેર આવત નહિ=મરી જતે
ખસ્યો નહિ=ગયો નહિ
વૈદ=દેશી દાકતર
શુદ્ધિ=ભાન
પરગજુપણું=પરોપકાર; પારકાનું ભલું કરવાનો ગુણ
આશ્ચર્ય=નવાઇ

પાઠ ૫.

ઉંમર=વરસ
ગુજરાન=ભરણપોષણ
પ્રીતિ=હેત; પ્યાર
દયાથી ઉભરાઇઆવ્યું=ઘણીજ દયા આવી
ખાડા પડયા=બેસી ગયું; કુવા પડયા
જીવ આવ્યો=શુદ્ધિઆવી
આશીષ=દુવા આશીર્વાદ
મૂંઝેલો=ગભરાઇ ગએલો
કાંઠે=કિનારે
ડબતો=બુડતો
ઉંવા=અવળો
ટંગાવી=લટકાવી
પાડ=ઉપકાર
ઇનામ=ભેટ; બક્ષીસ

છોભાય=ખોટી થવાય

ગાઢું=ગીચ

જંગલી=ઝાડી ખાનાર

પેઠો=ગયો

કૃપાથી=મહેરબાનીથી

દુઃખ=દુઃખ

ભાઈબંધ=દોસ્તદાર

સહીસલામત=સુખેથી; જોખમ કે અડચણ વગર

વિવાહ=લગ્ન

સામેલ=દાખલ

સાર–આપણે દરેક માણસના ઉપરઉપકાર કરતા રહેવું જેથીઈશ્વર આપણા પર ખુશી થશે અને આપણું ભલું થશે

પાઠ ૬.

અદલ=વાજબી

ઇન્સાફ=ન્યાય

પૈસાદાર=પૈસાવાળો

ગામડી=મહેતાજીની

વળગ્યો=લાગ્યો

નસીબદાર=નસીબવાન; ભાગ્યશાળી

ધંધામાં=રોજગારમાં

ફાવતોગયો=વધતો ગયો

ધન=પૈસો; દોલત

કીમતી=ઘણી કિંમતનો

ઘરેણાં=દાગીના

ઘડાવ્યાં=કરાવ્યાં

દોલત=પુંજી

ખરીદ્યા=વેચાતા લીધા

આબરૂ=કીર્તિ

મરણ પથારીપર પડયા=મરવા પડયા

મરણ=મોત

મિલ્કત=પુંજી; દોલત

ભાગ=હિસ્સો; વંહેંચણ

વર્તીશું=ચાલીશું

ત્રીજેભાગ=ત્રણ ભાગમાંનો એક ભાગ

નવમો ભાગ=નવભાગમાંનો એક ભાગ

કબુલાત=વચન; મોટાના કરાર

દહાડોપાણી=મરણ પાછળનો ખરચ

તોડ=ફેંસલો; નિકાલ

દિવાન=પ્રધાન; વજીર

ઉમેર્યો=વધાર્યો

ખબર=જાણ; માલમ

વાહવાહ=વખાણ

પાઠ ૭.

પોળ=શેરી

લખોટે=મંજે

સુશોભિત=દેખાવડા

અટકાવ્યો=રોકયો

નજીવી=નકામી; માલ વગરની

ટેવ=આદત

પાપી=દુષ્ટ

સજા=શિક્ષા

આસપાસ=આજુબાજુ

આકાશ=ગગન

અંતર=મન

આભાસ=અજવાળું; તેજ

ચાસ=ખેતરમાં હળે કરીને પાડેલા આડા ઉભા લીટા

પાસ=પાસે; નજીક

વિશ્વપતિ=દુનિયાનો ધણી; પરમેશ્વર
વાસ=મુકામ; રહેઠાણ
ભોંયમાં=જમીનમા
ઘડીએ=કરીએ; રચીએ
ઘાટ=વિચાર
જગતનોતાત=દુનિયાનો બાપ; પરમેશ્વર
ખોળીએ=શોધીએ
કણી=રજકણ; ઝીણામાં ઝીણો ભાગ
કામ=માટે
જગકર્તા=દુનિયા બનાવનાર; પરમેશ્વર
વિના=વગર
ઠાલું=અમથું; ખાલી
ઠામ=ઠેકાણું

સાર—પરમેશ્વર બધેજ ઠેકાણે છે માટે આપણે ખોટાં કામ કરતાં બીવું (ખોટ

સમજુતી—આપણી આજુબાજુએ, ગગનમાં, અનેમનમાં પરમેશ્વરનું તેજ છે; શ્વાસ અનેશ્વાસની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે. (૧) ભોંયમાં પેસીને ભોંયરામાં કાંઇ વાત કરીએ અથવા મનમાં નઠારા(કોઇનું ભુંડું કરવાના) વિચાર કરીએ તો તે પરમેશ્વર જાણે છે. (૨)રજકણ મૂકવાને માટે પરમેશ્વર વગરની કોઇપણ જગા શોધીએ પણ પરમેશ્વર વગરની કોઈપણ જગા ખાલી મળે નહિ. મતલબ કે બધેજ પરમેશ્વર છે. (૩)

પાઠ ૮.

વિશ્વસ્વામી=દુનિયાનો ધણી; ઇશ્વર
શીશ=માથું
નામી=નમાવી
શીશનામી=માથુંનમાવી; પગે લાગી
આપદા=દુઃખ
ઉગારો=બચાવો
દીનાનાથ=ગરીબોનો ધણી પરમેશ્વર;
આધાર=આસરો; ટેકો; મદદ
પાળનાર=પોષણ કરનાર
સદા=હંમેશાં, દરરોજ
ઉપકારો=પાડ; આભાર
રાંક=ગરીબ
અજ્ઞાન=સમજણ વગરનો; અણસમજુ
પ્રાણી=જીવ
તુંથી=તારાથી
અજાણી=જાણ્યાવગરની
ન અજાણી=અજાણી નથી; જાણીતી છે.
ક્ષમા=માફી
વાંક=ગુનો; તકસીર
મતિ=બુદ્ધિ; અક્કલ
છેક=ઘણીજ
દીલ=મન; અંતર
ધારો=આણો; લાવો
કુટુંબી=કુટુંબના
જનો=માણસો
સારાં=નીરોગી; તંદુરસ્ત

શકિત=બળ | નિવારો=દૂર કરો;મટાડો;
દાસ=સેવક; ચાકર | ટાળો

સમજુતી—અરે દેવના પણ દેવ! હે જગતના ધણી (પરમેશ્વર) હું તમને પગે લાગીને પ્રાર્થના કરૂં છું કે હે દયાળુ તમે મને દુઃખથી બચાવો. હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત તારોજ આસરો છે. (૧) હે પરમેશ્વર તમે હંમેશાં દુઃખ મટાડનારા છો; બધાનું પોષણ કરનારા છો; તમે મારાપર કરોડો ઉપકારો કર્યા છે. હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત એક તારોજ આસરો છે. (૨) હું ગરીબમાં ગરીબ અને સમજણ વગરનો જીવ છું. મારી કાંઇ પણ વાત તમારાથી અજાણી નથી (મતલબ કે બધીજ તું જાણે છેજ) હે દયાળુ મારો ગુનો માફ કરો. હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત એક તારોજ આસરો છે. (૩) અમે નાના છોકરાઓ હાથ જોડીને (કરગરીને)કહીએ છીએ કે હે પ્રભુ અમારી બુદ્ધિ ઘણીજ ઓછી છે, માટે મહેરબાની કરીને અમારી માગણી મનમાં લાવો; હે ગરીબોના બેલી પરમેશ્વર મને ફકત એક તારોજ આસરો છે. (૪) અમોને અમારાં જે સગાંવહાલા છે તે બધાં શરીરે સુખી (તંદુરસ્ત) અને જબરાં રહીએ, તમે અમને હંમેશાં સદ્દબુદ્ધિ આપજો. હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત એક તારોજ આસરો છે (૫) મેં તમારી જરા પણ સ્તુતિ કરી નથી, તેમજ આપના ગુણ ગાવાની (ભજન કરવાની) શકિત મારામાં નથી, તોપણ દયા લાવીને (મહેરબાની કરીને) સેવકના દુઃખ મટાડો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત એક તારોજ આસરો છે. (૬)

પાઠ ૯. | રહેવા માટે ભોંયમાં | છાંયે=છાંયડે
દર=નાનાં પ્રાણી પોતાને | જે બાકાં પાડે છે તે | પંજામાં=દાવમાં; સપા-

ટામાં
સપડાયલો=પકડાયલો;
ઝલાયલો
કાલાવાલા=કરગરીને
કહેવું તે; આજીજી
ગુનો=વાંક
આફત=આપદા; દુઃખ
સેવક=ચાકર; દાસ
જીવતદાન=કોઇનો જીવ
બચાવવો તે
હસીને=મશ્કરી કરીને
મગરૂરી=શેખી;પતરાજી
ગર્વ=મગરૂરી
વન=જંગલ
ભાન=સમજ; અક્કલ
જાળ=ફાંદો
ફાંફાં=ખોટી મહેનત
છુટાયું=નીકળાયું
અકળાયો=ગભરાયો
બૂમો=ઘાંટા
વાળવાનો=આપવાનો
મહારાજ=મોટો રાજા
બજાવશે=કરશે
છુટો થયો=નીકળ્યો
અત્યારે=હાલ; હમણાં

સાંભરતી=યાદ આવતી
હસતો હતો=મજાક
કરતો હતો
તરણાસરખું=તણખલા
જેવું; નકામું; નજીવું
બેવડો=બમણો
સાર–ગર્વ કરવો નહિ

પાઠ. ૧૦.

પરચુરણ=જુદી જુદી
જાતના
ફેરી=વેચવા ફરવું તે
ફેરી કરી=ફરીને છુટક
વેચી
ગુજરાન=ગુજારો
ઘરાક=સોદો લેનાર
ખોટી=ગેરવાજબી
કિંમત=ભાવ
છેતરતો=ઠગતો
શાખ=આબરૂ; ભરોસો
ઠરાવ્યા=નક્કી કીધા
સામાન=વસ્તુ; ચીજ
પ્રમાણિક=વહેવારમાં
સાચો
પ્રમાણિક રહેતો=ખરી

રીતે ચાલતો
મોહનમાળા=ડોકમાં
પહેરવાની સોનાની
માળા
જડી=મળી
પોલીસ=રૈયતનું રક્ષણ
કરનાર માણસ
થાણું=ચોકી
પોલીસ થાણાનો
અમલદાર=નાયક
ફરજ=જરૂર; અગત્ય
વાણી=બોલ; શબ્દ
માફક=પેઠે
કમાયો=પેદા કીધું
દુકાન=માલ વેચવાનું
ઠેકાણું
શરૂ કર્યો=કરવા માંડયો
ભાવ=કિંમત; મૂલ
કાશી=ગંગા નદી પર
શહેર છે: બનારસ
આગ્રહ=કાલાવાલા;
તાણ
કાલેરા=ઝાડા ને ઉલટી
થાય તે રોગ

લાગુ પડવાથી=થવાથી
મહા મુશ્કેલી=મોટી મુશીબત
વિધવા=જેનો ધણી મરી ગયો હોય તે સ્ત્રી
ધન્ય=શાબાશ

સાર—કોઈનું પણ હરામનું લેવાની કદી ઈચ્છા રાખવી નહિ જો આપણે કોઇનું હરામનું લઇએ તો તેની સાથે આપણી પાસે હોય તે પણ જાય.

પાઠ ૧૧

ખેડીખાવાને=ખેતી કરવાને
તુરંગ=જેલ; કેદખાનું
છંદ=ટેવ; નાદ; આદત
જાપ્તો=ચોકસી; તજવીજ
લાગ=દાવ
ધનવાન=પૈસાદાર; શ્રીમંત
વિકટ=બિહામણું
રાહ=વાટ
ચોકીદાર=ચોકી કરનાર
દ્રવ્ય=નાણું
લુંટી=ખુંચાવી
પાળ=કારણ
તાલેવંત=પૈસાદાર
મિઠાઇ=ગળ્યું ખાવાનું; બરફી પેંડા વિગેરે
સુખે=નિરાંતે
નસીબ=ભાગ્ય
કંદોઈ=સુખડીઓ
ભેળવ્યું=મેળવ્યું
તાકયું=ધાર્યું; ઇચ્છયું
મડદાં=મુડદાં; મરી ગએલાં પ્રાણીઓ
ગીધ=ફાડી ખાનારૂં મોટું પક્ષી
મગર=ગલોડીથી પચીસ ગણું મોટું પાણીમાં રહેનારૂં પ્રાણી
વાવે=રોપે
લણે=કાપે
પામે=મળે

સાર—આપણે કોઇનું ભુંડું ઇચ્છવું નહિ પણ ભલું ઇચ્છવું કે જેથી ઇશ્વર આપણું ભલું કરે

પાઠ. ૧૨.

વર્તણુક=રીતભાત
સહન થઈ શકયું નહિ=ખમાયું નહિ
ઉપાય=ઇલાજ
ફોસલાવી=સમજાવી
જુલમ=જબરાઇ
રૂચતી=ગમતી
નીચ=પાપી
કંઇ બાકી રાખતો નથી=ઘણું જ કરે છે.
ગંધર્વ=ગવૈયાની એક જાત; સ્વર્ગમાં ગાનારા
અપકાર=અવગુણ; ભુંડું કરવું તે
ગળગળા=છાતી ભરાઇ આવેથી નરમ થએલા
આફતો=અડચણો
ગુસ્સે થતા=ક્રોધે ભરાતા

સાર—કોઇ આપણું

ભુંડું કરે તોપણ
આપણે તેનું ભલુંજ
કરવું જેથી ઇશ્વર
આપણા પર રાજી થશે.

પાઠ ૧૩.

અદલ=ખરો; વાજબી
રાજકાજ=કાજકારભાર
કચેરી=દરબાર
ચર્ચા=વાતો; વિચાર
સાક્ષી=વાત જાણનાર
અચરજ=નવાઇ
હક=માલકી
ગળેપડુ=ખોટો હક ધ-
રાવનાર

સાર—બીજાની વ-
સ્તુ ગળે પડી લેવાની
ટેવ રાખવી નહિ

પાઠ ૧૪.

ગૃહસ્થ=કુટુંબ કબીલા.
વાળો સારી સ્થિતિનો
માણસ
કકડીને=ઘણીજ; સખત
નિસાસો=દુઃખ કે દીલ
ગીરીને લીધે શ્વાસ
નાખવો તે
અભાગીઓ=કમનસીબ
કરમાઇ ગયું=ફીકું પડી
ગયું; ઉતરી ગયું
નીચે=હેઠે
ફરમાવ્યું=હુકમ કીધો
ટેકો=આધાર; આસરો
કાયમ=હંમેશાં
કદાપિ=કોઇવાર
તંગી=તંગાસ; ભીડ
મટી=દૂર થઇ; ટળી

સાર—આપણી બ-
ધી ઇંદ્રિયો સાજી છે
માટે ઇશ્વરનો પાડ
માનવો અને એ ઇંદ્રિ-
યોનો સારો ઉપયોગ કરવો

પાઠ ૧૫.

વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ
મશ્કરી=મજાક
નોતરૂં=જમવાનું કહેણ
રંગીત=રંગેલો
સુશોભિત=દેખાવડો
છાછરો=જરાક ઉંડો ને
પહોળો
થાળ=મોટી થાળી
પીરસી=મૂકી
ચપચપ=ઝપઝપ
ખામી=ખાંપણ; ખોડ
ભાવ=હેત; પ્યાર
ભોળા=પાપ વગરના
આગ્રહ=કાલાવાલા
માન્યા વગર=કબુલ કર્યા
વગર
ખાતર=બરદાસ
સાટું=બદલો
મોં મલકાવી=મનમાં હસી
સ્વાદે=લહેજતથી
શરમાયું=લજવાયું

સાર—કોઇની
મશ્કરી કરવી નહિ
જો આપણે કોઇની
મશ્કરી કરીએ તો તે
આપણી કરે.

પાઠ ૧૬.

સત્ય=સાચું
સતનું=સત્યનું
ચિંતન કરવું=ધ્યાન

ધરવું
સત=સાચું
વાક્ય=શબ્દ; વચન
નિશ્ચય=નક્કી; નિરધાર
ઉચરવું=બોલવું
અસત્ય=ખોટું
જશથી=આબરૂથી
ઝળકીત=પંકાએલા; વખણાએલા
જગે=દુનિયામાં
બીજ=બી
વૃક્ષ=ઝાડ
વિશાળ=મોટું
ગુણકારી=ફાયદાકારી
ફળ=પરિણામ; ફાયદો
આશ્રય=મદદ
છાંયતળે=શીળામાં
પરિતાપ=દુઃખ
વસે=રહે

પ્રગટે=ફેલાય
છળ=લુચ્ચો
દુષ્ટમતિ=નઠારી બુદ્ધિ
ભય=બીક; ભે
હટે=નાશ પામે; જતો રહે
જોગ=બનાવ; કારણ
છુપાઈ જશે=ઢંકાઈજશે; જાહેરમાં આવશે નહિ
છેવટ=આખર
ઉજાસ=પ્રકાશ
ફરીને=બીજીવાર
દીપશે=પ્રકાશશે
આંચ=નુકસાન
કલેશ=દુઃખ
અનેક=ઘણાં
હરે=દૂર કરે; મટાડે
સમું=સરખું; બરાબર
અન્ય=બીજું

ખરે=નક્કી.
અતિ=ઘણો; બહુ
વિશ્વપતિ=દુનિયાનો ધણી; પરમેશ્વર
રીઝશે=ખુશી થશે.
સ્વર્ગ=દેવોનું રહેઠાણ
રીઝો=ખુશી થાઓ

સાર—હમેંશ સત્ય બોલવાથીજ લાભ છે. અને તેથી પરમેશ્વર ખુશી થાય છે. જૂઠામાં જૂઠો માણસ પણ એક દિવસમાં જુઠા કરતા સાચું વધારે બોલે છે.એ ઉપરથી ઈશ્વરને સાચુંજ ગમે છે એમ સાબીત થાય છે.

સમજુતી—અરે મારે સત્યનું ધ્યાન ધરવું અને નક્કી સાચું વચન બોલવું, કદાપિ ખોટું કામ કરવું નહિ, અને દુનિયામાં આબરૂથી પંકાયલા રહેવું. (૧) સત્યના બીજથી સત્યનું મોટું ઝાડ થશે; અને તેના લાભકારી સારાં ફળ મળશે, સત્યરૂપી ઝાડની નીચે માણસો આસરો લેશે. તેથી તેમનાં દુઃખો જતાં રહેશે અને બધાં સુખ મળશે. (૨)

દુનિયાનાં બધાં કામ સત્યમાં (સત્યને આધારે) રહેલાં છે માટે અસત્ય કામ કરવાથી માણસ દુઃખમાં આવી પડશે. જેમ સત્યરૂપી સુરજનું તેજ ઘણું પ્રકાશશે તેમ કપટ અને નઠારી બુધ્ધિ (સત્યની) બીકથી નાશ પામશે. (જતી રહેશે) (૩) કદાચ કોઇ કારણથી સત્ય ઢંકાઇ જશે (જાહેરમાં આવશે નહિ) તોપણ આખરે સત્યનોજ પ્રકાશ થશે. મતલબ કે સત્ય ઉઘાડું પડશે. જેમ સુરજ કદી વાદળાંથી ઢંકાઈ જાય છે, તોપણ તે પાછો ફરીથી ખુલ્લો થઈ પ્રકાશે છે તેમ. (૪) સાચને નુકસાન નથી. (સાચું બોલવાથી નુકસાન થતું નથી) તેમ તેનો કદાપિ નાશ થતો નથી, માટે હંમેશાં સાચું બોલીનેજ દુનિયામાં જીત મેળવવી. સત્ય ઘણાં દુઃખ નક્કી ટાળે છે. સત્યના જેવું જોર બીજું નક્કી નથી. (૫) સાચામાં હંમેશાં ખરૂં સુખ રહેલુ છે. સત્યથી પરમેશ્વર ઘણો ખુશ થશે. વળી સત્ય વગર બીજો ધર્મ નથી, માટે સત્યથી સ્વર્ગ જીતો અને હંમેશાં ખુશ રહો. (૬)

પાઠ ૧૭.

રિવાજ=ધારો; નિયમ
વર્તમાનપત્ર=છાપું; ચાલતા વખતની હકીકતના છાપેલા કાગળ
બાંકડો=પીઠવાળીપાટલી
તંબુ=લુગડાનું ઉપાડી લેવાય એવું ઘર
સપાટ=સરખી
ભરવાડ=ઘેટાં ચારનાર
પાકાં=છો ઈંટના
મીલનસાર=મળતાવડા
પરોણાચાકરી=પરોણાગત
ભારી=બોજારૂપ
પુજે છે=સેવા કરે છે

સાર—જરૂર વગરની ચીજો પાછળ ઓછો ખર્ચ કરવો અને તેનો ઉપયોગ પરોપકારમાં કરવો

પાઠ ૧૮.

મોહોરમ=જે મહીનામાં તાબુત નીકળે છે તે મહીનો
તાબુત=તાજીઆ
કાંકડો=કુકડ
વેશ=દેખાવ
વરખ=ધાતુના છેક પાતળા પતરા
તારીફ=વખાણ

મરણતોલ=મરી ગયો હોય એવી
સ્થિતિ=હાલત
રડારોળ=ઘણું રડવું કકળવું તે
એકાએક=એકદમ
અચંબો=નવાઈ
દશા=સ્થિતિ; હાલત
ધ્યાનમાં=સમજણમાં
ઉપચાર=સારવાર;ઉપાય
સારવાર=ચાકરી; બરદાસ
પ્રસંગ=વખત; બનાવ
પરિણામ=ફળ; છેવટ
છિદ્રો=કાણાં
વાટે=રસ્તે
ઢીલ=વાર
મંદવાડ=રોગ; બિમારી
અકસ્માત=અણધાર્યો એકાએક બનાવ
વિદાય થયા=ગયા

પાઠ ૧૯.

ભાઇભાંડુ=ભાઇબેન
ઉપજ=પેદાશ
ઘરખરચ=રોટલા ખરચ
દુકાળ=મોઘવારી;અનાજ પાણી મોંઘા મળે એવો વખત
પાક=ફાલ
કરકસર=ખપ જેટલું વાપરવું તે
ચરૂ=કડાંવાળો દેગડો
સોનામહોર=સોનાના સિક્કા
ઉતરે=ઓછો આવે
અધાટ=ધણીપણાના હક સાથે; તમામ હક સાથે
ચુકાદા=ફેંસલા
નિર્ણય=ફેંસલો; ચુકાદો
પાક=પેદાશ

સાર–પ્રમાણિકપણે ચાલવાથી ઇશ્વર ખુશી થાય છે માટે પ્રમાણિક પણે ચાલવું

પાઠ ૨૦.

દિલ્હી=જમના નદીના કાંઠાપર શહેર છે
પ્રખ્યાત=જાણીતા
પરાક્રમી=બહાદુર
શોખીન=કોઇપણ બાબતમાં આનંદ લેનાર
આસરો=મદદ
મોં ઉતરી ગયાં=ફીકાં પડયાં
ખજાનચી=ખજાનાનો ઉપરી;તીજોરીનો ઉપરી
ફટકા=સપાટા; નેતર કે ચાબુકના ઝપાટા
નિશ્ચય=ઠરાવ
ભાગીદાર=ભાગીઓ
ખુદાવંદ=મોટો માલીક (મોટા દરજ્જા વાળાને માટે બોલાય છે)
અર્ધું=અડધું અડધ
શરત=કબુલાત
હજુરમાં=રૂબરૂમાં
લાંચીઆ=લાંચ લેનાર
માનીતો=વહાલો

સાર–હકથી વધારે લેવાની ઇચ્છા રાખવી નહિ

પાઠ ૨૧.

તોફાની=મસ્તીખોર
કાયર=હેરાન
આંકી=દમ દઇ; નિશાની કરી
ચર્યો=ખાઇ પી મસ્ત થયો
ફાટયો=જબરો થયો
માતેલો=ખાઇ પીજબરો થએલો
જબરા=જોરાવર
હાથ ચલાવવો=મારવું
ઘટતો=લાયક
પલક=જરાવાર
કચરી=ચગડી
યુક્તિ=તદબીર
નસકોરાં=નાકનાંબેકાણાં
પેસી ગયો=દાખલ થયો
તોબાતોબા=કાયર કાયર
પોકરાવી=કરાવી
ફુલાઇ ગયો=મગરૂર થયો
અહો=અરે
શબ્દ=બોલ; વચન
અભિમાની=અહંકારી
ઉતારૂં=કાઢું
સપડાયો=ફસાયો
હલકા મનનો=નીચ વિચારનો
નમ્ર=ગરીબ
માઠાં=ખરાબ
હલકો=તુચ્છ

સાર—કદી અહંકાર કરવો નહિ. અહંકારી માણસો ધારે કે મારો જેવો કોઇ નથી પણ તેના માથાનોકોઇ હોયજ

પાઠ ૨૨.

સ્થાપન=મંડાણ; શરૂઆત
સવડ=સગવડ; સોઇ
ગોઠવણ=બંદોબસ્ત
ખેપીઓ=કાસદ
લાભ=ફાયદો
સહજ=થોડો
માનવાચક=માનનો અર્થ બતાવનાર
તીર્થરૂપ=તીર્થ જેવા પવિત્ર; (એ શબ્દ વડીલના નામની પહેલાં વપરાય છે)
ચિરંજીવી=લાંબી મુદત જીવનાર (આ શબ્દ છોકરાના નામની પહેલાં વડીલ વાપરે છે)
રાજમાન=જેને રાજ તરફથી માન મળતું હોય તેવા
રાજેશ્રી=જેને રાજ તરફથી પૈસા મળત. હોય તે
સૌભાગ્યવતી -પરણેલી સ્ત્રી કે જેનો ધણી જીવતો હોય તે
ગંગાસ્વરૂપ=એ શબ્દ વિધવા સ્ત્રીના નામની પહેલાં વપરાય છે
નામઠામ=નામ ને ઠેકાણું
ક્રમવાર=એક પછી એક
સરનામું=નામ અને ઠેકાણું
ધ્યાનમાં=સ્મરણમાં
પત્તો=ઠેકાણું

પાઠ ૨૩.

સુલતાન=મુસલમાન પાદશાહ

શિકાર=જનાવરોને તાકીને ગોળી મારવી તે
એહેસાન=પાડ
માનું છું=ગણું છું
ખોરાક=ખાવાનું
હાજર કરૂં છું=રજુ કરૂં છું
ડોલચું=ડોલ જેવું નાનું વાસણ
ભાવથી=હોંસથી; ખુશીથી
શાંત=ટાઢા
વિનંતી=નમનતાઇથી કહેવું તે
જાગીર=ઇનામી જમીન; સરકાર તરફથી મળેલું ગામ કે જમીન
ઉમરાવ=અમીર
સાન=અક્કલ; સમજ
સંબંધમાં=વિષે
અંદેશો=શક; વહેમ
જાતે=પોતે
ઝવેરખાનાનો=ખજાનાની રત્નોનો

ઉપરી=અધિકારીસરદાર
ઇલાજ=ઉપાય
ભંભેરવા=ખોટું સમજાવવા
સંતાઇ=છુપાઇ
ભિખારી=ભીખમાગનાર
સ્થિતિ=હાલત
ભેટયો=છાતીસાથેદાબ્યો
પ્રધાન=વજીર
ઇર્ષાખોર=અદેખા ઝેરીલા
દેશનિકાલ=દેશપાર; દેશ બહાર કાઢી મુકવું તે

સાર—માણસની ચઢતી પડતી જીભ વડેથાય છે જો આપણે નમનતાઇ વાપરીએ તો સામાને પ્યાર મેળવીએ, માટે ઈર્ષા છોડી નમ્ર સ્વભાવ રાખવો કે જેથી ઉમરાવોના જેવાહાલથાયનહિ

પાઠ ૨૪.

પંચ=પાંચ કે વધારેનું ટોળું
વાદવિવાદ=તકરાર

તુર્ત=તરત
દરબાર=કચેરી
નાર=માદા
ગણના=ગણતરી; કદર
વલવલે=ટળવળે; વલખ મારે
પય=દૂધ
વફાદાર=વિશ્વાસુ
ધાન=અનાજ; ખાવાનુ
નીમક=મીઠું; લુણ
હલાલ કરૂં છું=બદલો વાળી આપું છું
માન=આબરૂ
સેવા=ચાકરી
માનવી=માણસ
ઉપાડ=ઉંચક
ભાર=બોજો, વજન
મણબંધી=ભારે; મણના માપથી
બોજો=વજન; તોલ
બીન=વગર; વિના
તન=શરીર
તન બાટીને ખાવું વેતરૂં

કરીને
હાર=પરાજય; હારવું તે
માલીક=ધણી
રસ્તો કાપું=મુસાફરી કરૂં
પીઠ=વાંસો; બરડો
દરકાર=પરવા
માર્ગ કાપવા=રસ્તો ઓ-
છો કરવા; અંતર
ઓછું કરવા
સફર=લાંબી મુસાફરી
મુજ=મારો
જળકાજે=પાણીને માટે
જીવ લીએ છે=મારી
નાખે છે
ક્રૂર=ઘાતકી; દયાવગરનો
અંબાડી=હાથીપર
માંડવાની બેઠક
કરો=નો
દીપે=શોભે; સારો દેખાય
શ્રેષ્ઠ=સૌથી સરસ; ઉત્તમ

પશુ=ચોપગાં જાનવર
સરદાર=ઉપરી
ન્યાય=ઇન્સાફ
નિર્દોષી=વાંકવગરનો;
નિરપરાધી
તલ=જરા જેટલો; થોડો
ત્રાસ=બીક; ભય
તોય=તોપણ
તલપે છે=તાકે છે; ધારે છે
માંસ=ગોસ
કસાઈ=ચંડાળ
કર=હાથ
ઠાર બનું છું=કપાઈ
જાઉં છું
કુલ=બધા; તમામ
બોજ=બોજો
વ્યાપાર=વેપાર
ઘડી=થોડા વખત
કરાર=આરામ
ખર=ગધેડો

ગજ=હાથી
આશા=ભરોસો; વિશ્વાસ
અથડાય=અફળાય
આશાપર અથડાય=
ભરોસાપર રહે
ખલક=જગત; આલમ;
દુનિયા
દંડે=શિક્ષા કરે
પીડતાં=દુઃખ દેતાં
કોપે=ગુસ્સે થાય; રીસે
ભરાય
કીરતાર=પરમેશ્વર; બ-
નાવનાર

સાર—આપણે પાળેલાં જનાવરો પાસે ગજા ઉપરાંત કામ કરાવવું નહિ. અને પેટપુર ખાવાનું આપવું

સમજુતી—ચોપગાં જનાવરોમા એક વાંધો પડ્યો, તેથી તેઓએ પોતે સામાસામી સવાલ જવાબ કરવા માટે તરત કચેરી ભરી (બેગા થયાં) અને ત્યાં નર અને માદા બેઠા. **ગાય**—હું ગાય ગરીબડી પણ એટલે મારા ગુણોની (ભોસાનીપણાની) કદર કોણ કરશે ?

મતલબ કે કોઈ નહિ. મારાં વાછરડાં બિચારાં દૂધ વગર ટળવળે છે અને દૂધ તો બીજાં ખાય છે; તોપણુ મારા પર થતા જુલમનો પાર કયાં છે? (ટેક) (૧) કુતરો—હું વિશ્વાસુ વહાલું પ્રાણી ધણીનું અન્ન ખાઇને મનમાં ટેક રાખીને તેના ખાધેલા લુણનો બદલો વાળી આપું છું અને વળી રાત દિવસ સેવા પણ કરૂં છું. (ટેક) (૨) ગધેડો—બેવકુફ (અકકલ વગરના) માણુસ મને હસે છે, પણુ સમજતા નથી કે ભાર કોણુ ઉપાડે છે ! ભારે વજન લાદે (પીઠપર ભરે) તોપણુ વગર તકરારે હું ચાલું છું. પણુ કહો કે માણુસો મારો ગુણુ કયાં જાણે છે ? (ટેક) (૩) ઘોડો—હું શરીરે દુઃખ વેઠીને ચાકરી કરૂં છું અને કદાપિ હાર (ખાવાનું) પણુ ન ખાઉં; ધણીને પીઠપર બેસાડીને મુસાફરી કરૂં છું તોપણુ કહો કે કોણુ મારી કાળજી રાખે છે ? (ટેક) (૪) ઊંટ—મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવાને હું ઘણી લાંબી મુસાફરી કરૂં છું તોપણુ કોઈ ઘાતકી મુસાફર પાણીને માટે મને મારી નાખે છે (રણમાં પાણી નહિ મળવાથી મુસાફર પોતાનો જીવ બચવાને ઉંટને મારે છે કેમકે તેની પીઠપરના ઢેકામાં પાણી ભરાઇ રહેલું હોય છે) છતાં પણુ મરતાં મરતાં હું પરોપકાર કરૂં છું. (ટેક) (૫) હાથી—રાજાની અંબાડીનો આધાર મારાપર છે (મતલબ કે મારા વડે અંબાડી શોભે છે.) મારા પગલાંથી સ્વારી સારી દેખાય છે, અને વળી દરબાર પણુ શોભે છે. વળી હું પશુઓમાં મોટો સરદાર છું (મતલબ કે પશુઓમાં હુંજ મોટો છું.) (ટેક) (૬) બકરો—હું જરાપણુ દુઃખ આપતો નથી; તોપણુ માણુસ મારૂં માંસ ખાવાને તલપી રહે છે, તેથી હું ચંડાળના હાથે કપાઈ મરૂં છું. કહો મને બીન ગુનેગારને ઇન્સાફ કયાં મળે છે ? (મતલબ કે મળતો નથી)

(ટેક) (૭) બળદ—મારા જોરથી ખેડુત હળ-જમીન ખેડે છે મારા પર આખી દુનિયાનો આધાર છે; હું જસ્વારી કે વેપારનો રોજનો ભાર ઉપાડું છું તોપણ મને જરા પણ આરામ મળતો નથી.(ટેક) (૮)

ગધેડા, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડો, ને ગાય એ બિચારાં પ્રાણી બીજાના ભરોસા પર અફળાય છે, વિશ્વમાં નઠારા કામને જો કે [illegible] કરે છે, તો પણ [illegible] દુઃખ [illegible] પરમેશ્વર ગુસ્સે [illegible].

પાઠ ૨૫. [illegible]

ગુનો=કસુર

કબુલાત=વચન; કરાર ઠરાવ.

ધડકો=હુડસેલો.

તુટી ગયો=ભાંગી ગયો

ફોડાવ્યા=કકડા કરાવ્યા

ફોડયો=ભાગ્યો

મા=નહિ

બોલ મા=બોલ નહિ

કસુર=વાંક: ગુનો

અજાણે=અજાણતાં

માનવી=કબુલ કરવી

ગુનેગાર=અપરાધી; કસુર કરનાર

નારાજ=નાખુશ

બીક=ભો; ડર

[illegible]

મુંએથી=વગર બીકે

હેઠે=નીચે

રૂએ=રડે

દોષ=વાંક; ગુનો

સંતાડવા=છુપાવવા

ભૂલ=ચૂક

સહન કરવું=ખમવું; વેઠવું

સદ્ગુણી=સારા ગુણવાળી

નીવડે=નીકળે; થાય

સાર—ગુનો કબુલ કરવાથી પરમેશ્વર ખુશ થાય છે અને આપણા મનને ફીકર રહેતી નથી

પાઠ ૨૬.

બાળાઓ=છોકરીઓ

[illegible]

કન્યા=કુંવારી છોકરી

સારે રાગે=મધુર સ્વરે; મીઠે અવાજે

સીવણ=સીવવાનું કામ

રંગબેરંગી=તરેહ તરેના રંગના

ગળપટા=ગળે બાંધવાના પટા

લેખાં=મોઢે ગણવાના હિસાબ; મુખગણિત

ઘાટ=આકાર

પ્રદર્શન=સંગ્રહસ્થાન, નમુનેદાર ચીજો બતાવવા માટે એક ઠેકાણે ભેગી કરી રાખવી તે

ગુંથેલી=[illegible] દીધેલી

ચત્રકામ=ચીતરવાનું કામ.
તલ્લીન=મશગુલ; લીન; એક ચિત્ત
ખુબી=સફાઇ
મહેતીજી=કન્યાશાળાની વડી સ્ત્રી શિક્ષક
લાયક=યોગ્ય
ગુણી=ગુણવાન
શિક્ષકો=આસિસ્ટંટો
વર્તે=ચાલે
સલાહસંપ=એક વિચાર, મળી સમજીને ચાલવું તે
શિક્ષણ=શીખવવાનું કામ

સાર–છોડીઓને ભણાવવાથી તેમની અકકલ ખીલે છે. માટે છોડીઓને ભણાવવી જોઇએ

પાઠ ૨૭.

સંઘરો=સંગ્રહ
કુદરતનું=ઇશ્વરી શકિતનું
અવલોકન=ધારીનેજોવું તે; બારીક તપાસ
રાજધાની=રાજા જે શહેરમાં રહેતા હોયતે શહેર; રાજગાદીનું શહેર
ઇમારતો=ઉંચી બાંધણીનાં ઘરો
કિલ્લો=ગઢ
રચના=બનાવટ;ગોઠવણ
બાંધણી=બાંધકામ
ખાણો=અનાજ ભરી મુકવા માટે જમીનમાં જે ખાડા ખોદેલા તે
જાર=જુવાર
ખાનગી=પોતાની
સળી=સડી; જીવાત પડી
ભુકરો=રેતી; એક જાતનો પોચો પત્થર
ખડ=ઘાસ
ઉપયોગ=ખપ
ગંજી=ઘાસનો ઢગલો
અગત્યની=જરૂરની
આગગાડી=દેવતા અને પાણીના બળથી(વરાળથી) ચાલતી ગાડી
સાધન=વસ્તુઓ
પુષ્કળ=ઘણું; બહુ
દાણા=અનાજ
નાણું=પૈસા
દ્રવ્ય=પૈસા
હરકત=અડચણ
સંગ્રહ=સંઘરો; એકઠું કરવું તે
અવારનવાર=વારાફરતી
સંઘાત=મેળાપ

સાર–પૈસા બચાવ્યા હોય તે ઘડપણના વખતમાં ખપ લાગે છે, માટે દરેક માણસે પૈસાનો સંગ્રહ કરવો જોઇએ 'વખત અને પૈસો નકામો ગુમાવવો નહિ'

સમજુતી–જુઓ કે જંતુની જાતમાં કીડી પણ અનાજ એકઠું કરે છે, અને બધી સાથે મળીને હંમેશા હળી મળીને દરમાં રહે છે.

પાઠ ૨૮.

અરબ=મુસાફર લોકોને મફત પાણી પીવાનું ઠેકાણું

વારાફરતી=એકપછી એક

કઠિઆરા=લાકડા ફાડનાર; લાકડા કાપીને વેચનાર

વળેલો=વળગેલો

ખરેતડકા=સખત તાપ

વિસામો=આરામ

ધર્માદા=દાનમાં આપી દીધેલું

દસમો ભાગ=દસ ભાગમાંનો એક ભાગ

આશીર્વાદ=આશીષ; દુવા

ટાળવામાં=મટાડવામાં; દૂર કરવામાં

મનોહર=મનને રાજી કરે એવું

શીતળ=ટાઢી: ઠંડી

સાર—જે કાંઇ પેદા કરવું તેમાંથી દસમો ભાગ ધર્મના કામમાં ખરચવો 'ધર્મે જય અને પાપે ક્ષય'

પાઠ ૨૯.

વળગ્યો=લાગ્યો;બાઝયો

તર્ક=મનસુબો; વિચાર

તર્ક ઉઠાવે=મનસુબો કરે

શેખચલ્લી=ખોટા વિચાર કરનાર

પાર=છેડો; અંત

ઠરાવી=નક્કી કરી

ધાડવો=ઘી ભરવાનું માટીનું વાસણ

તરંગ=ખોટા વિચાર

ધુણાવી=હલાવી

ઠપકા=ગુનાના બદલામાં કડવા શબ્દો કહેવા તે

ઘર ભાંગ્યું=ઘરબાર વગરનો થઇ ગયો

નકામા=ફોકટ

ગાળી નાખ્યા=ગુમાવ્યા

ઉધમે=ઉંધે

માફક=પેઠે

સમજ્યો=સમજાયો

સાર—આપણા ધંધા સંબંધીજ વિચારો કરવા, એકદમ પૈસાદાર થઇ જવાના વિચાર કરવા નહિ.

પાઠ ૩૦.

પતંગ=કનકવા

છેક=તદ્દન

ફરીથી કરો=બીજીવાર કરો. મતલબ હરકોઇ સારૂં કામ પુરૂં ન થાય ત્યાં સુધી ફરી ફરીને કરવું

ચઢાવવા=ઉડાવવા

સપાટો=જોસ

ગોથું ખાઇ=ઉંધો થઇ

કાયર થવું=કંટાળવું

પ્રયાસ=યત્ન; મહેનત

આસમાન=આકાશ

ટપકા=ડાઘા

વીંટવા=લપેટવા

સાર—શરૂ કરેલું કામ પુરૂં ન કરીએ તો કરેલી મહેનત નકામી જાય, અને લોકમાં

મજાક થાય. માટે હરકોઇ કામનો આરંભ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો. કે એ કરવું વાજબી છે કે નહિ; અને વાજબી [illegible] આરં[illegible] [illegible] આરં[illegible] [illegible]મ પુરું કરવું. વચ્ચેથી અધુરું મૂકી છોડી દેવું નહિ. જે માણુસ આ પ્રમાણે કરતો નથી તે બાયલો કહેવાય છે.

પાઠ ૩૧.

ડોલે=હાલે
તરુવર=મોટું ઝાડ
ઝુલાવે=હિંચોળે; હાલે
પાન=પાંદડાં; પાંતરાં
ગાન=ગાયન
ધ્યાન ધરતાં=ઈશ્વરને પોતાના મનમાં આણતા
કલોલ=ચેનબાજી: આનંદ; મજા
સાથ=સાથે
પડદો ખોલે=મનની વાત કહે.
ચૂસે છે=શોષે છે
ફુલરસ=ફુલમાંનો રસ
[illegible]
[illegible]
નિજ=પોતાના
વાટે=રસ્તે
પોઢે=સૂએ
માળ=માળામાં
જપતાં=ઠરીને બેસતાં
મળસ્કે=સવારે; પરોઢીએ
ધાય=દોડે
વનફળ=વનમાંના ફળ
ઝૂલે=હાલે
ભલી ભાતના=સારી તરેહના
વિવિધ=જુદી જુદી
દીનાનાથ=ગરીબનો ધણી; પરમેશ્વર
મધુરો=મીઠો
ધરી=રાખી
નિર્મળ=ચોકખું; મેલ વગરનું
ઠરે=નિરાંતે બેસે
ભલી ભાતે=સારી રીતે
[illegible]
[illegible]
[illegible]
રાજ અધિકાર=રાજ સત્તા
વશ=તાબે
વિપત્તિ=દુ:ખ; આફત
વેરાઇ જાય=જતું રહે
કામધેનુ=ઇચ્છેલું આપનારી ગાય
ચિંતવ્યા=ધાર્યા
અપાર=ઘણોજ
પમાય છે=મેળવાય છે; પેદા કરાય છે

સાર—ઉદ્યોગી માણુસને કંઇ પણ અઘરું નથી. ઉદ્યમ કરવાથી જે જોઇએ છે તે મળે છે; માટે ઉદ્યમ કરવો.

સમજુતી—ઝાડ ને છોડવાની ડાળીઓ હાલે છે, પવન પાંદડાં હલાવે છે.

શોભાયમાન પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં ઊડે છે. (મતલબ કે કલોલ કરે છે) પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં જંગલમાં ચેનબાજી કરતાં અને હંમેશાં ખુશીમાં ફરતાં ટોળામાં હળી મળીને રહેતાં (એક બીજાને) મનની વાતો કહે છે. સુખીઆં પક્ષી હંમેશાં ઝાડ અને છોડવાની ડાળીપર ડોલે છે. (૧) કોઇ જંગલમાં ફળ ખાય છે. કોઇ દાણા ખાતાં જાય. કોઇ ફૂલમાંનો રસ ચૂસે છે અને કોઈ લીલોતરી ખાય છે. કોઇ લીલોતરી ખાય અને પાણી ઓવારે દોડી જાય, બધાં પક્ષીઓ સાથે નહાય અને પછી પોતાને રસ્તે પાછાં ફરે. સાંજે માળામાં બચ્ચાંને સુખે બેઠેલા જોઈ સુએ છે, સવાર થતાં પહેલાં ઊડીને દોડે છે અને કોઈ જંગલમાં ફળ ખાય છે. (૨) સારી રીતે ઝુલતાં ફળ અને જુદી જુદી જાતનો મેવો પરમેશ્વરે આપ્યો છે તે બધા પંખીઓ હેતથી ખાય છે. વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પુરેપુરો પાક આપ્યો છે તે મીઠો માલ મંડયા રહીને ખાય તોપણ ખૂટે નહિ એટલો છે. તે ખાઇને હંમેશા સંતોષ રાખીને દરરોજ ચોકખું પાણી પીએ છે. અને પોતાને ઠેકાણે આવીને નિરાંતે બેસે છે. ફળો સારી રીતે હાલે છે. (૩)

ઉદ્યમ વિષે.

મહેનતથી માણસ એકલો હોય તોપણ હજારો માણસોને પાછળ પાડે છે, મતલબ કે પોતે આગળ પડે છે. મહેનતથી મરજી મુજબ પૈસા અને અનાજ મેળવી શકાય છે. મહેનતથી રાજાની પદવી લેવી હોય તો તે કંઇ આઘે નથી મતલબ કે તે પણ મેળવાય છે. મહેનતથી દેવ અને રાક્ષસ તાબે કરી શકાય છે, મહેનતથી આપદાઓ તુરત જતી રહે છે. મહેનતુ માણસો ધૂળમાંથી પણ સોનું શોધી કાઢે છે. અરે બાળકો! તમે મહેનતને ઇચ્છેલું ફળ આપનાર ગાય બરાબર

જાણો. મહેનતથી ધાર્યા મુજબ ઘણો લાભ મેળવાય છે, (૧)

સાર—આળસ છોડી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૨.

સેવા=ચાકરી
બદલામાં=સાટામાં
ભોગવટો=વાપર
વંશપરંપરા=છોકરાંના છોકરાં; પેઢીધર પેઢી
સાંતી=હળ
સાંતીની જમીન=ખેડવા લાયક ભોંય
ઉંચા પ્રકારની=સારો પાક ઉતરે એવી; ફળ ફુપ; રસાળ
પ્રકાર=વર્ગ;જાત
નાનપણથી=બચપણથી
લાડ=વહાલ
ઉછરેલો=મોટો થએલો
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
સાથી=મદદગાર; ખેતીને માટે રાખેલો નોકર
પ્રકાર=રીત
મહેનતુ=ઉદ્યોગી
પુંજી=દોલત
ઇચ્છતા=ચાહતા
અર્થ=મતલબ; સાર
ડહેલી=મોટા દરવાજાવાળા ઘરનું ભોંયતળીઉં
ભરોસો=વિશ્વાસ
મહેનત=મજુરી
મેઘ=મેહ; વરસાદ
નજર=તપાસ; દેખરેખ
ખાતરી=ભરોસો;પતીજ

સાર—આપણા કામનો ભરોસો નોકર પર રાખવો નહિ. પણ નોકરો કામ કરે છે કે નહિ તેની તપાસ રાખવી.

પાઠ ૩૩.

બેનપણી=સહીઅર સખી
પિડાય=દુ:ખી થાય
ગંદુ=ગોબરું
પગ મૂકવાનું=આવવાનું
મન=ઇચ્છા; મરજી
મંદવાડ=રોગ; બિમારી
ગંદકી=ગંદવાડ
મૂળ=બી; બીયાં
નીરોગી=રોગ વગરના
જંતુ=જીવડાં
પાકે છે=પેદા થાય છે
ખુણેખાચરેથી=ખુણામાંથી
વાળી નાંખીએ=સાફ કરીએ
શ્વાસવડે=દમ લેવાથી
ખુલ્લાં=ઉઘાડાં
સુધરતી=સ્વચ્છ થતી
નાશ પામેછે=જતા રહેછે
બિનાશ=ભેજ
ઢોળી=રેડી
મેલું=ગંદુ
ટાઢીઓ તાવ=મેલેરીઆ તાવ; નઠારીહવાનેલીધે જે તાવ આવે છે તે
ઝીણો તાવ=હાડનો તાવ (એ તાવથી શક્તિ ઘણીજ ઓછી થાય છે.
લકવો=એક જાતનો રોગ; એથી શરીરનો કોઇભાગજુડોપડીજાયછે

જાજરૂ=સંડાસ
મોરી=નીક; ગટર
ઝાડીઝૂડી=ઝાડીઝપટી
દુર્ગંધ=ખરાબ વાસ
તદ્દન=બીલકુલ
ખુલ્લી રીતે=સમજ પડે એવી રીતે
સાર—ઘર, વાડા વગેરે દરેકચીજચોકખીરાખવી

પાઠ ૩૪.

ઉંચા=સારા
આણ=જીવ
વૃદ્ધ=ઘરડાં
પાટવીપુત્ર=મોટો છોકરો
નશ્ચય=ઠરાવ
સમાચાર=ખબર
અદેખાઇ=ઝેર
ઉથાપશે=લોપશે; ભંગ કરશે; ફેરવશે
સંદેહ=શક; વહેમ
વરદાન=માગેલું આપવું તે
લેણાં=માગતાં
વનવાસ=જંગલમાં રહેવું તે
હઠ=જીદ્દ, જક
અણસમજુ=વગર વિચારના; મૂર્ખ
શોક=દીલગીરી
દેહ મૂક્યો=મરણ પામ્યા
ધિક્કાર=તિરસ્કાર
ઠરાવ=નિશ્ચય
સાર—"સોબત તેવી અસર" હંમેશાં સારાની સોબત કરવી. કામ કરતાં પહેલાં શું ફળ આવશે એ બાબતનો વિચાર કરવો કે જેથી પાછળથી પસ્તાવું પડે નહિ.

પાઠ ૩૫.

ટોળું=જથો
હાથ=બે વેંત જેટલી લંબાઇ
ધરી=પકડી; ઝાલી
સરણાઇ=પીપી
નટ=સ્ત્રી વગેરેનો વેશ લઈ ઘણા ખેલ કરનાર
અંગકસરત=શરીરની કેળવણી
ગુલાંટ=ગોલાટ
ચક્કર ચક્કર=ગોળ ગોળ
ચમકે છે=ઝળકે છે
ઝબકારા=ચમકારા
શાબાશ=ધન્ય
દરકાર=પરવા
જીવની દરકાર રાખતા નથી=મોતની બીક રાખતા નથી
સ્થિર=હાલ્યા વગર
સફાઇ=ચાલાકી
ખેલ=રમત
ચમત્કારવાળા=અચરત પમાડે એવા
નજરબંધી=જાદુથી જોનારની આંખ ભૂલાવવામાં નાખવી તે
ખુબીદાર=વખાણવા લાયક; ચમત્કારી
કસરત=શરીર કસવું
ગુજરાન=ગુજારો; પોષણ
સાર—અંગકસરતથી શરીર કસાય છે

માટે નાનપણથી કસરત કરવાની ટેવ રાખવી.

પાઠ ૩૬.

ગ્રીષ્મ ઋતુ=વૈશાખ અને જેઠ મહીનો, ઉનાળો
મહિમાય=મોટાઇ
નીરખી=જોઇ
શીતળ=ઠંડી
કોકિલા=કોયલ
ટહુકા=કોયલના બોલ
ધરતી=જમીન
તપતી=ગરમ થતી
સુગંધ=સારી વાસ
મોર=આંબા આમલીના ફૂલ
વસંત=વસંત ઋતુ; જુલાઇને આગષ્ટ માસ
ભમતી=રખડતી
ફળી=પાકી
લલચાય=લોભાય
જનો=માણસો
લહી=જોઇ
ભલી=સારી
ભલી લીલી=લીલીછમ

અતિ=ઘણો
શાખ=ઝાડપર પાકેલી કેરી
રસદાર=રસવાળી
સુકેસરી=સારા કેસરીઆ રંગની
ચિત્ત=મન
હરતી=ખેંચતી
ઠરતી=રહેતી
દીલમાં ઠરતી=યાદ રહેતી
પ્રવેશ કરીને=આવીને
ઉકળાટ=ઘામ
ધરે છે=કરે છે
વને વન=જંગલે જંગલ
આમ્ર=કેરી
આમ્રતરુ=આંબો
વાસ કરું છું=રહું છું
ચિત્ત હરું છું=મન ખેંચું છું
શ્યામ=કાળા
પરખાઉં=ઓળખાઉં
કોમળ=નાજુક

કંઠ=સાદ; સૂર
સંગીત=ગાયન
સૂર=અવાજ
ગજાવું=ગજવી મૂકું
રૂપેરી=રૂપાના જેવો સફેદ
દીપે=શોભે
મધુર=સારો
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
ફૂલેલ=ખીલેલી
વેલમાં=વેલામાં
અંગમાં=શરીરમાં
અનેક=ઘણી
પાંખડી=ફૂલની પાંદડી
પ્રસારી=ફેલાવી
ઝારીરૂપ=ઝારીના જેવો
ગ્રીષ્મનો બાળ=ગ્રીષ્મની શરૂઆત
કોકિલ=મધુર
ભારી=ઘણો
બટમોગરો=એક જાતનો સુગંધીદાર મોટો મોગરો
રસીલી=મજા આપનારી

સમજુતી-પરમેશ્વરની મોટાઇ અમે ગ્રીષ્મઋતુમાં જોઇ લીધી, ઝાડની ઠંડી છાયામાં ફુલ ફળને ખુશીથી હાલતાં જોયાં. (૧) કોયલ મીઠા સ્વરથી બોલતી હતી, તેથી આ આંબાનું ઝાડ સારૂં દેખાય છે. જેમ જમીન (સુરજની ગરમીથી) ગરમ થતી જાય છે તેમ મોગરો (પોતાની) સારી વાસ ફેલાવે છે. (૨) **આંબો**—જંગલમાં અને ઝાડોમાં રમતી અને ખૂશ થતી વસંત ઋતુ મને(આંબાને) મોર આપીને રખડતી રખડતી ગઈ. પછી ગરમીની ઋતુ થઈ એટલે આંબાપર બહુ સારી કેરી આવી, તેને સારી લીલીછમ જોઇને માણુસો તે લેવાને લોભાય છે. (૧) એ ઋતુમાં ઘણો તાપ પડે છે, તેથી કેરીઓ ઝાડ પર પાકીને ખરી પડે તે પછી રસદાર થઈને સારો કેસરીઓ રંગ ધરે છે. તે (કેરી) રસથી દુનિયાનાં લોકોનું મન પોતાની તરફ ખેંચની, તેથી કેરીની મજા મનમાં રહેતી. (૨)**કોયલ**—જુઓ આ ગરમની ઋતુમાં ધામ ઘણો થાય છે. તેથી પક્ષી ઊડીને જંગલે જંગલ ફરે છે. હું (કોયલ) ટહુકાથી માણુસનું મન મારા તરફ ખેંચું છું. મારૂં રહેઠાણુ આંબાના ઝાડપર છે. (૧) હું મારા કાળા રંગના શરીરથી ઓળખાઉં છું અને મારા મધુરા સાદ વડે વખણાઉં છું. (હું માણુસોને) ગાયનના સૂર સમજાવું છું અને મનને મોહ પમાડે એવો બાગ ઘણો ગજાવી મુકું છું. (૨) **મોગરો**—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાનાં ફૂલથી રૂપેરી હોય એવો શોભે છે. વેલાઓમાં ખીલેલી કળીઓ છે તેથી શરીરમાં સારી વાસ ભરાય છે. હું ઘણી પાંખડીઓ ફેલાવી ઝારીના જેવો બન્યો છું. બધા લોકોએ મને ગ્રીષ્મનો ખીલેલો બાળક ગણ્યો છે.

આંબો, કોયલ અને મોગરો એક હારમાં ગાય છે.

આંબો—કેરી રસદાર હોય તેજ સારી.

કોયલ—હું ઝીણા સ્વરને લીધે ઘણી વખણાઉં છું.
મોગરો—આ મોગરાની મીઠી સુગંધ છે.
બધાં કહે છે અમે સારી અને શોભીતી ગ્રીષ્મ ઋતુ જાણી.

પાઠ ૩૭.

ઉપજાવે=પેદા કરે
મડમ=ગોરા લોકની સ્ત્રી
પાદરી=ખ્રિસ્તી ધર્મનો ઉપદેશ કરનાર
બોધ=ઉપદેશ
દેવળ=દહેરૂં
કુશળ=હોશિયાર
શરૂ કર્યું=કરવા માંડ્યું.
કાટખુણો=બાંધકામમાં ઉપયોગી લાકડાનું કે લોઢાનું એક ઓજાર (એનો ઘાટ કાટખુણા જેવો હોય છે માટે કાટખુણો કહેવાય છે)
વખત ન લગાડ=ઢીલ નહિ કર
ઓજારો=હથિયારો
ભીલ=જંગલમાં રહેનારી અનાર્ય જાત
ચોકારવા=બૂમ પાડવા

સાર—અભણ માણસ ભણેલાને જાદુગર જેવો સમજે છે. તેથી હંમેશાં તેને તાબે રહે છે; માટે દરેક માણસને વિદ્યા મેળવવાને પ્રયત્ન કરવો.

ભાગ ૨.

પાઠ ૩૮.

ભાટ=કવિતા બનાવી ખરા ખોટા વખાણ કરનારી એક જાત
બહાદુરી=પરાક્રમ
પારડી=સુરત જિલ્લાની દક્ષિણમાં કસ્બો છે.
વલસાડ=સુરત જિલ્લામાં કસ્બો. છે.
ઓળંગી=વટાવી
વહેણ=પાણીનું વહેવું તે; પ્રવાહ
ખંડેર=ભાગેલી ઈમારતો
હજી=હાલ સુધી
ટોચ=ઉપલોભાગ;ગમથાળું
સપાટ=સરખી
શિખર=ટોચ
મુશ્કેલ=અઘરૂં
ચઢાવ સીધો હતો=ચઢવાનું સીધું હતું
કુંડ=છોથી બાંધેલો ઝરો
બુરજ=કિલ્લાનો ઉંચો ગોળ ચણેલો ભાગ
પ્રવાહ=રેલો; વહેણ
તળેટી=પર્વતના મૂળ આગળની જગા
ખીણ=બે પહાડ વચ્ચેની જગા
હાર=ઓળ
પગથી=પગે ચાલતાં પડેલો રસ્તો
રમણીય=મનોહર; સુંદર
સપાટાબંધ=જલદી
નકશો=ગામ, દેશ, કે શ રનો ચિત્રેલો નમુને

આકૃતિ=ઘાટ; આકાર	**સાર**—અવલોકન ક-	બનાવવો કે જેથી જોએલું
નમુના=નકલ	રવું અને પછી તેવો ઘાટ	બરાબર ધ્યાનમાં રહે.

પાઠ ૩૮ મો. સવાલ) પ્રહલાદ શું ધંધો કરતોહતો? વલસાડથી પારડી કઇ દિશામાં છે ?વલસાડથી પારડી જતાં રસ્તે કઈ નદી આવે ? પારનેરાના ડુંગરાના શિખરપુર ચઢીને તેમણે શું જોયું ? પારડી આવી તેઓએ શું કર્યું ?

પાઠ ૩૯.

બોડા=ઝાડપાન વગરના	દેવકી ઉનાઇ=સુરત જિ-	પડ=પોપડો
ભેખડો=પત્થરકે માટીના	લ્લામાં વાંસદાની પાસે	ઉપસી=ફુલી; ઉંચી થ
ઝુલતા મોટા ટેકરા	ઉના પાણીનો કુંડ છે	ઉપસેલો=ઉંચો આવેલો
દેવસ્થાન=દહેરૂં; દેવળ	તે ગામ	ઉપયોગી=જરૂરનું
સારી=ફળદ્રુપ; રસાળ	પીગળેલો=ગરમીથી પ્રવા-	**સાર**—આ પાઠથી
	હીરૂપ થએલો	કુદરતનું ભાન થાય

પાઠ ૩૯મો. સવાલ) ગુજરાતમાં મોટો પર્વત કયો છે ? આબુથી બીજા નાના પહાડ કયા કયા ? ટેકરો, ડુંગરી, ડુંગર, પર્વત, તળેટી અને ખીણ એટલે શું તે સમજાવો, નવી જમીન શી રીતે બને છે ? કયા પર્વત પર બંગલા, કિલ્લા, દહેરાં, વગેરે બાંધી શકાય ? મેદાન એટલે શું તે સમજાવો. લસુંદ્રા, દેવકી ઉનાઈ, તુળસીશ્યામ એ કુંડમાં ઉના પાણી શાથી હશે. ? પર્વતો ને મેદાનો કેમ થયાં તે સમજાવો, મેદાન અને ડુંગરોનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૦.

ફરફર=બારીક ટીપાં;બુંદ	ધોધ=ઉંચેથી નીચે	ઉતરી જાય છે; સમાઇ
	પડતું પાણી	જાય છે
મેળાપ=મુલાકાત	શક્તિ=બળ	ખડક=પાણી માંના ટેકરા
વહેળો=નાની નદી	પચી જાય છે=નીચે	ઘસડી=તાણી

બેટ=ચારે બાજુ પાણી ને વચમાં જમીન હોયતે
મુખ=નદી દરીઆને મળે છે તે જગા
ચમકારા=ઝબકારા
સરિતા=નદી
તરુ=ઝાડ; વૃક્ષ
નીરે=જળથી
તીરે=કાંઠે
ચિત્રવિચિત્ર=જાતજાતનાં; તરેહ તરેહનાં
કિનારે=કાંઠે
ચરતાં=ઘાસ ખાતાં
નિશ્ચય=નક્કી
પિછાણીએ=સમજીએ

સમજુતી—સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલી સારી નદી જુઓ, તેને કાંઠે નાનાં મોટાં ઝાડો ઉગેલાં છે. એમાં જુદા જુદા રંગનાં માછલાં મજા કરતાં અને કિનારા પર લીલુંછમ જેવું ઘાસ પશુઓ ચરતાં જણાય છે. બધા શહેરનો દેખાવ નક્કી નદીથી જ સમજવો. નદીથી નહાવાનું ધોવાનું, પાણી પીવાનું મોટું સુખ સમજવું.

પાઠ ૪૦ સવાલ) વરસાદનાં પાણીનાં ટીપાં શું શું કામ કરે છે? નદીનો ઉપયોગ કહો. નદીના મુખ આગળની અને મૂળ આગળની જગામાં શો ફેર હોય છે? સરોવર શી રીતે બનતા હશે? સરોવરમાં કેવા પાણી હોય છે? કયા સરોવરનું પાણી ખારૂં હોય છે? ગુજરાતમાં મીઠા પાણીનું સરોવર કયું છે અને ખારા પાણીનું કયું છે? તળાવનું પાણી કેવું હોય છે?

પાઠ ૪૧.

ખલાસી=વહાણ હંકારવાનો ધંધો કરનાર
બહોળો=ઘણો મોટો
ખાર=ખારો
ભરતીઓટ=નદી, ખાડી કે દરીઆમાં પાણીનું ચઢવું તે ભરતી, ને ઉતરી જવું તે ઓટ
મોજાં=છોળો,
કોડીઓ, શંખલા, છીપો=દરિઆઈ પ્રાણીઓને રહેવાનાં ઘર

પાઠ ૪૧ સવાલ) સમુદ્રનું પાણી ખારૂં શા માટે હોય છે? સમુદ્ર કેટલો ઉંડો હોય છે? નદીનું પાણી શા માટે મીઠું હોય છે? સમુદ્રમાં મોજાં શાથી થાય છે? સમુદ્રનું પાણી રાતું, ભુરૂં, પીળું

દેખાવાનું કારણ શું? દરીઆમા રેતી ક્યાંથી આવતી હશે? દરીઆમાં શું શું પાકે છે?

પાઠ ૪૨.		
હજીરો=તાપી નદીના મુખ આગળ [illegible]	મગીઆ=મગ જેટલી નાની	કાંપ=પાણીમાં ઘસડાઈ આવેલો કાદવકચરો
[illegible]	નિશાન=[illegible]	[illegible]
નાગ [illegible], સારંગ	અખાત=સમુદ્રનો કાંટો લાંબો વધીનેજમીનમા ગએલો હોય તે	[illegible]
માહીતી=ખબર		ક્રિયા=કામ
ભૂગોળ વિદ્યા=પૃથ્વીના ગોળા વિષેની વિદ્યા	ઉપસાગર=પહોળા મોંનો અખાત	સામુદ્રધુની=બે મોટા પાણીનાભાગનેસાંધનારો પાણીનો નાનો ભાગ
પુરતી=જોઈએ તેવી		

પાઠ ૪૨ સવાલ) હજીરો કયા છે ને શાને માટે પ્રખ્યાત છે? દરીઆ વિષે થોડીક વાત કહો. ભુશિર, અખાત અને ઉપસાગર એટલે શું તે સમજાવો. બેટ શી રીતે બનતા હશે? દ્વીપકલ્પ એટલે શું? કઈ ક્રિયા સમુદ્ર કિનારે હંમેશાં થયા કરે છે? સામુદ્રધુની એટલે શું તે સમજાવો.

પાઠ ૪૩.		
કારીગર=સુથાર, લુહાર કુંભાર, વણકર વગેરે; કારીગરી કરનાર	નવાળો	ફરતાં લાકડાના કકડા
	વસવાયા=સુથાર, લુહાર વગેરે ગામની વસ્તીનું કામ કરનાર લોક	વાસલો=સુથારનું લાકડા ઘડવાનું ઓજાર
		ટકાઉ=મજબુત
દેશાઈ=જાગીરદાર; વત-	આરા=પૈંડાની વચમાના	ધમણ=વા ફુંકવાનો

સંચો [ગારી
તણખા=સળગતી ચણ-
ચોપાસ=ચારે બાજુ
વાટ=લોઢાનો ગોળ પાટો
સજજડ=સખત
ચાકડો=પૈંડા જેવું કુંભારનું ઓજાર
લોંદા=લચકા

ઢાસ=થાંઉ
ફાળકો=કામડીના જે ઘાટપર કાંતેલું સુતર વિટાળવામાં આવે છે તે
તાંતણા=તાર
તાણાવાણા=વણવાની સાળપર જે ઉભા દોરા રાખવામાં આવે છે તે તાણો, અને આડા દોરા રાખવામાં આવે છે તે વાણો
ખાદી=દોટી
ઓળીઉં=ગોદડાનું કપડું
જાજમ=પાથરવાનું રંગીત બિછાનું

પાઠ ૪૩ સવાલ) ગાડાં અને હળમાં શેનુ લાકડું વાપરે છે? અને તે લાકડું વાપરવાનું કારણ શું? લુહારને ત્યાં શું જોયું? કુંભારને ત્યાં તેઓએ શું જોયું? ઢેડવાડામાં ઢેડા શું કરતા હતા? કણનું શું બને છે? ગામડામાં વસવાયાં લોકો કયા કયા ધંધા કરે છે?

પાઠ ૪૪.

ગામ=જેમાં થોડા ફળીઆ ને થોડાં ઘર હોય તે
શહેર=જેમાં છોબંધ ને હારબંધ ઘર અને સારાં સારાં બજાર હોય તે
છુટ્ટી=રજા
ગિલ્લીદંડા=મોઈ દંડા
દંડો=ગિલ્લી ઉડાડવાની એક હાથની લાકડી
તાલુકો=પરગણું
વળવાનો=ફરવાનો
દહાડો વળવાનો=ફાયદો થવાનો
રોજા=કબરો ઉપર બાંધેલાં મકાન
મસીદ=નિમાજ પઢવાનું ઠેકાણું
કોતરકામ=પત્થર કે લાકડામાં કોતરેલું ચિત્રકામ
ટપાલ ઓફિસ=પોસ્ટ ઓફીસ
બજાર=હાટ
કારીગરી=કસબ; બનાવટ; હુન્નર
વરાળયંત્ર=વરાળના જોરથી ચાલતો સંચો

પાઠ ૪૪ સવાલ) ગામ અને શહેરનો તફાવત સમજાવો. અમદાવાદ કયાં છે? શું છે? અને શાને માટે પ્રખ્યાત છે?

પાઠ ૪૫.

મુખી=પટેલ

કચેરી=ઓફિસ

તગાવી=સરકારે ખેડુતને ધીરેલા નાણાં

મહેસુલ=જમીન ખેડવા બદલ સરકારને ભરવાના રૂપીઆ;જમીનવેરો.

હદ=સીમ; મર્યાદા

ફેરણી કારકુન=તાલુકાના, ગામની સીમમાં ફરનાર કારકુન

હવાડો=કુવા નજીક ઢોરને પાણી પીવાને માટે બાંધેલો કુંડ

દુરસ્ત કરાવવું=ભાંગેલું સમરાવવું

ઓવરસીયર=બાંધકામ ખાતાનો અમલદાર

ફોજદાર=તાલુકાના પોલીસનો ઉપરી

મુકરદમો=કેસ

સાક્ષી=જુબાની

અવલકારકુન=મામલતદારના હાથ નીચેનો પહેલો કારકુન; થર્ડ કલાસ માજીસ્ટ્રેટ

જમાદાર=બે ત્રણ ગેટનો ઉપરી

ખૂટતા=જોઇતા

રજુ=હાજર

સખ્તી=જોર જુલમ

પગાર=દરમાયો

નાયક=સિપાઇનીટોળીનો ઉપરી

તિજોરર=તિજોરીનો ઉપરી

રસીદ=પહોંચ; પાવતી

કોથળી=થેલી

કારકુન=લખવાનું કામ કરનાર

ખત=દસ્તાવેજ; લેખ

હવાલદાર=પોલીસ પટેલના હાથ નીચેનો હલકા પગારનો સિપાઇ

નોંધવાનું=લખી લેવાનું

દવાખાનું=ઇસ્પિતાલ

છરી=શીતળા કાઢવાનું ઓજાર

શીતળા=સૈયડ; બળીઆ

કોચતો=કાણાં પાડી ચેપ મૂકતો

ચેપ=પરૂ; રસી

પાઠ ૪૫ સવાલ) કુબેરદાસ કયાં જતા હતા ? તેમની સાથે કોણ ગયું ? મુખીએ કોને સલામ કરી ? મામલતદારે શી શી વાત પૂછી ? કુબેરદાસે શું જવાબ આપ્યો ? ફોજદાર, ઓવરસીઅર અને તિજોરરનાં કામ કહો. વેચાણ, ગીરોખત કયું ખાતું નોંધે છે?કુબેરદાસ દવાખાનામાં શું કરવા ગયા હતા ? અને ત્યાં કોની સાથે વાતચીત થઇ?

પાઠ ૪૬.

તાલુકો=ઘણાં ગામ મળી ને થએલો ભાગ
જલ્લો=ઘણા તાલુકા મળીને... [illegible]
[illegible]
કમિશ્નર... [illegible]
ઉપરી

ક્લેક્ટર=જિલ્લાનો મુખ્ય ઉપરી; જિલ્લાનો સુબો
મુલતવી રાખવું=થોડા વખત સુધી નહિ વસુલ કરવું તે
[illegible]

તાનો વડો અધિકારી
ઇન્સપેક્ટર=તપાસણી કરનાર અમલદાર
વહીવટ=કારભાર
[illegible]

પાઠ ૪૬ સવાલ) તાલુકો, જિલ્લો અને પ્રાંતની વ્યાખ્યા બોલો. એ દરેકના ઉપરીને શું કહે છે? જમીનની વસુલાત માફ કરાવવી અથવા મુલતવી રખાવવી એ કોણ કરી શકે? પ્રાંતના મુખ્ય ખાતાંના નામ દો અને તે ખાતાના મુખ્ય અમલદારને શું કહે છે? તાલુકાના લેણદેણ સંબંધી દાવા કોણ ચુકવે છે? તાલુકામા પોલીસ ખાતાનો મુખ્ય અમલદાર કોણ? જિલ્લાના દવાખાનાના ઉપરી દાકતરને શું કહે છે?

પાઠ ૪૭.

બીના=બાબત; હકીકત
રેલ=પૂર
તીડ=અનાજ ખાઇ જનાર એક જાતનું પક્ષી
પાક=મોલ
બંદુક=પિસ્તોલ જેવું હથિયાર

પરવાનગી=છુટ; રજા
આશા=ઉમેદ
ભલામણ=સિફારસ
છુટ=રજા; પરવાનગી
હાલ=હમણા
ડેપ્યુટી=મદદનીશ
કન્યાશાળા=છોકરીઓની નિશાળ

પરીક્ષા=તપાસ
શોધવા=તજવીજ કરવા
નાલાયક=નહિ ચાલે એવો
નિરાશા=નાઉમેદ
ખૂન=મારી નાખવું તે; ઘાત
જુબાની=સાક્ષીએ કહેલા બોલ; "સાહેદી

પાઠ ૪૭ સવાલ કલેક્ટરને મુખીએ શી બાબતની અરજી આપી? પોલીસના ઉપરી સાહેબને શું કહે છે? જિલ્લા જડજને શું કામ હોય છે?

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૮.

નાળું=પાણી જવાનું ગરનાળું
મૂળ=નદી જે ઠેકાણેથી નીકળે છે તે જગા
ડહોળું=કાદવવાળું
ચિક્કાર=બેઉ કાંઠે ભરપુર
ઝરણું=જમીનમાંથી ફુટતી પાણીની સેરો
બરફ=ટાઢથી ઠરી ગએલું પાણી
ઠરી=જામી; બંધાઇ
થીજને=ઠરીને
ઘટ=જાડો
કરચો=ઝીણા કટકા
હિમ=ઠાર
બાફ=વરાળ
કિરણ=સીધી લીટીમાં પડતો પ્રકાશ
ટીપાં=ફોરા
ઝાકળ=ઠંડીના જોરથી હવામાંની વરાળનું પાણી થવું તે;
અટકીએ=થોભીએ

પાઠ ૪૯.

દેવતા=અગ્નિ
ફુંકણી=વાંસની ભુંગળી
વા નાખીએ=વીંઝીએ
ગતિ=હિલચાલ
મીણબત્તી=મીણ સાથેની વાટ
અંગારા=સળગતા કોયલા
તાજી=ચોકખી
ઠરી જાય=હોલવાઇ જાય
ગુંગળાઇ=રુંધાઇ
જ્યોત=બળતું; ભડકો
દવ=જંગલમાં લાગેલી આગ

પાઠ ૫૦.

મિઠાઇ=ગળ્યા પદાર્થ
કંટાળતો=કાયર થતો
પુષ્કળ=ઘણું
મીઠું=લુણ; નીમક
મોળી=ફીકકી
બેસ્વાદ=સ્વાદ વગરની
સ્વચ્છ=ચોકખું
ખારીઆ=મીઠડાના કકડાને મીઠાના પાણીમાં બોળી સુકવી બનાવેલા તે
જીવ=જીવાત
તાજાં=તરતનાં
અગર=મીઠું પાકે તે જગા
જુવાળ=પાણીનું ચઢવું; ભરતી
કણી=રજકણ
સાંભરી લઈ=ઉસરડી લઈ; ઢગલો કરી
ઢગલા=ઢગ
તરી આવે છે=ઉપર

આવે છે.
સિંધવ=મીઠાની એકજાત
જથાબંધ=ઘણું જ
દેશાવર=પરદેશ
સાર—માણસને પહેલે નંબરે હવાની; બીજે નંબરે પાણીની, ત્રીજે નંબરે ખોરાકની, અને ચોથે નંબરે મીઠાની જરૂર છે. મીઠું સ્વાદમાં ખારૂં છે, છતાં મીઠું કહેવાનું કારણ એ કે તે ખોરાકને સ્વાદવાળો બનાવે છે.

પાઠ ૫૧.

ગંધક=પીળા રંગની ઝટ ભાંગી જાય એવી વસ્તુ
મતલબ=ઇચ્છા
ખાસ=ખસુસ; જરૂર
બરડ=ઝટ ભાંગે એવી
ચુરેચુરા=ભુકેભુકા
મૂળરંગ=પ્રથમનો રંગ
આંચ=ઝાળ
ધરી=પકડી
ભડકો=બળતું
વિસ્મય=નવાઇ
ગજરો=ફૂલનો માથામાં ઘાલવાનો તોરો
ઝાળ=આંચ
ઝાંખું=ફીકું; તેજ વગરનું
ઉડાવવા=બદલવા
સાર—ગંધકમાં રંગ ઉડાવવાનો ખાસ ગુણ છે

પાઠ ૫૨.

શોખ=મરજી; ઇચ્છા
અફાળી=પટકી; પછાડી
ખરબચડી=ખાડા ખબોચીઆં વાળી
ફટકડી=એક જાતની તુરા સ્વાદની વસ્તુ
બાજુ=પાસા
પાસા=કોરણો
પહેલદાર=પહેલવાળી; પાસાવાળી
હાર=કંઠો
કીમતી=ઘણી કિંમતનો
અકીક=રંગીત ચળકતા પત્થરની એક જાત
ઝવેરાત=હીરા, માણેક વગેરે રત્ન
ઝુમ્મર=કાચનું કે ધાતુનું ઝાડ

પાઠ ૫૩

કોદાળી=જમીન ખોદવાનું ઓજાર
સમી=દુરસ્ત
ભઠ્ઠી=ધાતુ પીગાળવાનો ચુલો
પાનું=ફળ
એરણ=લુહાર, સોની વગેરે જેનાપર મુકી ટીપે છે તે ઓજાર
ટીપાને=ઘડીને
સીધું=પાંસરૂં
નળીઓ=ભુંગળીઓ
રવેશ=માળનો ઝુલતો ભાગ; ગોખ
ખીંટીઓ=ખુંટીઓ
ઘા કર=ટીપ
પોલાદ=ખરૂં લોઢું
કરવત=લાકડા વહેરવાનું હથિયાર
ચપ્પુ=વટાદાર છરી

સ્ક્રૂ=પેચવાળો ખીલો
કાનસ=રેતરડી
ઘડતર=ઘડીને બનાવેલું
નક્કર=સંગીન
પાધરૂં=બહારોબહાર

પાઠ ૫૪.

ઈંદ્રિય=શરીરના જે ભાગ વડે કામ અથવા ભાન થાય છે તે. (જેમ કે આંખ, કાન, નાક. જીભ, ચામડી હાથ, પગ, મોં, ગુદા, ઉપસ્થ)
મુખ્ય=મોટા
અંગ=ભાગ; અવયવ
સોપારીનાંઝાડ=સોપારણ
ચોંટી=વળગી; બાઝી
અગત્ય=જરૂર
છિદ્રો=કાણાં
શોષી=ચૂસી
એકાદું=એક
ખ્યાલ=અટકળ; ધારણા
બારીક=સૂક્ષ્મ; ઝીણાં
ઝાટકીએ=ઝિપણીએ

સાર–ઝાડના મુખ્ય છ અંગ છે. મૂળ, થડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, બી પહેલાં ત્રણ ઝાડને જીવાડનાર અંગો છે.

પાઠ ૫૫

સીસાપેન=પેનસીલ
ઘટ=ઘાડું
ચીકણું=ચિકાશવાળું
છેદ=કાણું; વેહ
ઝરપે છે=ધીરે ધીરે વહેછે
આરપાર=આ બાજુથી પેલી બાજુ
તાડી=ખાટો નીરો; ખજુરી કે તાડનો રસ
નીરો=ખજુરી વગેરેનો તરતનો ઝરેલો રસ
ખરસાણી=થુવેરની એક જાત
થોર=થુવેરીઓ; કાંટાનું ઝાડ
ગુંદર=ઝાડનો ચીકણો રસ
આંકડો=એક જાતનું ઝાડ (એના ફૂલ હનુમાનને ચઢે છે)

ઉપવાસ=ભૂખ્યા રહેવું તે
સાબુચોખા=વાંસીઆ ચોખા
છાલ=છોડા; ચામડી
રેસા=તંતુ; તાર
ડહોળી=વલોવી
ગળણી=ગાળવાનું ઝીણું કાણાંવાળું વાસણ
હલકા=જલદી પચે એવા

પાઠ ૫૬.

શુમારે=આસરે
કુંડી=નાનું કુંડું
ડુંખી=ઘઉંની કંઠી
સુખળાં=કુંડા કે કંઠીની બ જુએ સોયા જેવું હોય છે તે
ખાંચ=ખોભણ
મુલક=દેશ
દાઉદખાની=પીળપોચા
વાજીઆ=ઝીણા કાળાશ પડતા
પોટા=પોળો હુમસો
હુમસો=ઠુંઠા પણ ભરાઈ
ફાડ=ભાગ
પુષ્ટિકારક=જોર આપનાર

નાર
અરછટ=કઠણ ને ખર-
 અચડું લાગે એવું
થુલું=ભુસું; ચાળણ
બાફે=ગરમ પાણીમાં
 પકવે
હવાલો=તારની ચાળણી
ઝાટકીએ=ઉપણીએ
ચાળણ=ચાળતા બાકી
 રહેલો ભાગ; થુલું
રવો=ઝીણો દાણાદાર
 લોટ
આથો=રહીને ખાટું
 થયેલું ખીર
લોપડી=પટ્ટી
જખમ=ઘા
પોટીસ=ગુમડાં વગેરે
 દરદ પકવવા માટે થઉં
 અળસી વગેરેના લોટ-
 ની બ ફીને લુગદી કર-
 વામાં આવે છે તે
સાર—અનાજની પ-
 રીક્ષા તથા તેનો ઉપ-
 યોગ સમજાય છે.

પાઠ ૫૭.

બગીચો=બાગ
દાંડી=વચલી નસ
થોકડો=જથો; જુડો
ચુંટી=તોડી
સાંકડું=નાનું
ગંજીફો=રમવાના પાના
માફક=પેઠે
કમળ=તળાવમાં થતું
 એક જાતનું ફૂલ
અળવી=અળુનાં પાંદડાં
જથાબંધ=સામટું
કુંવાર=કુંવારનો છોડ
દાંતા=અણીવાળી કોર
અગથીઓ=અગથીઆ-
 નું ઝાડ
ગુલમોર=એક જાતનું
 ફૂલ ઝાડ
કળી=વગર ખીલેલું ફૂલ

પાઠ ૫૮.

જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં
પતંગીઉં=એક જાતની
 સુંદર પાંખવાળો કીડો
જઠર=ખાધેલું પચાવ-
 વાની કોથળી
પારખ્યું=જાણ્યું
ખૂબસુરત=દેખાવડી
બીલકુલ=સમુળગી
માદા,=પશુ પક્ષીમાં સ્ત્રી
 જાત હોય તે
પાંખ=પર
વૈતરી=વેઠ કરનારી
અવસ્થા=દશા; હાલત
બદલવી=ફેરફાર કરવી
ઇયળ=પેટે ચાલનાર કીડો
કોશેટો=લાંબી ગોળ દડી
નિરાંતવાળી =નારાંત થ
અવતાર=એકરૂપ બદલી
 બીજા રૂપમાં આવવું તે
પુડા=મધમાખીનું ઘર
હુમલો=હલ્લો
કુટુંબ=વંશ; ઓલાદ
વ દા=વાંદા

પાઠ ૫૯.

ભાગોળ=શહેર કે ગામ
 માં પેસવાનો દરવાજો
ઘોળાયા કરતો=વારંવાર
 યાદ આવતો
ભાથું=મુસાફરીનું

ખાવાનું
સમડી=કાગડાના આકા-
રનું મોટું પ્રાણી
નીર=કામઠું
ધસારાબંધ=ઝડપથી
નજર=નીધ
નહોર=તીણા નખ
ચીરે=ફાડે
કરાંઠી=સુકાએલા છોડની
ડાંખળી; રાડા
સાંરી=લપસી
અંધારાં=ચક્કર; ફેરતંભર
ગીધ=ફાડીખનારૂં મોટું
પક્ષી
ઢોળાવ=ઢાળ
ગરદન=ડોક
ખાઉધરાં=ખાતાં ધરાય
નહિ એવા; અકરાંતીઆ
ગળે છે=ઉતારી દે છે.
ક્રાહેલું=સડેલું
ક્રમક્રમાટ=ચીતળી

સાર—ઇશ્વરે જે પ્રા-
ણીઓ બનાવ્યા તે આ
પણા સુખને માટેજ
બનાવ્યાં છે; માટે પર-
મેશ્વરનો પાડ માનવો.

પાઠ ૬૦.

ઠેકડા=કુદકા
દોડાદોડ=નાસાનાસ
ભપકાદાર=શોભિતા
સુંદર=ખૂબસુરત
વલવલાટ=ઠરીને નહિ
બેસવું તે; વલોપાત
રમુજ=આનંદ
બદન=શરીર; અંગ
પીઠે=બરડે; વાંસે
ગુચ્છવાળી=ઝુમખાજેવા
વાળવાળી
છોડાં=છોતરાં
ગર=માવો
કુમળી=નરમાશવાળી
કુંપળ=ફણગો; અંકુર
કાતરી=કાપી
રાક્ષી=બંને બાજુપર
એકેકો અણીદાર દાંત
હોય છે તે
રૂવાંટી=ઝીણા વાળ
ચકોર=ચાલાક
અવાજ=સાદ
ઘાતકી=ખુની
દુશ્મન=શત્રુ
બચાવ=રક્ષણ
પોલાણ=પોકળ ભાગ
ઝુમખો=જથો
છત=છાજ
બીકણ=બીએ એવું
નજરે પડતું=દેખાતું
ખાસ કરીને=ઘણું કરીને
દૂરનું દૂર=આઘે
તેજ=ચાલાક
કૈવતવાળા=મજબુત;
જોરવાળા
ઉપરાઉપરી=એક પછી
એક
ફાળ=કુદકો; છલંગ
ઘટ=જાડી
રતુમડા=રતાશ પડતો
કલ્લા=પુળા
રહેઠાણ=વાસ; રહેવાનું.
ઠેકાણું; મુકામ [વિખત
સમીસાંજ=દીવાબત્તીનો

પાઠ ૬૧.

પૂછડી હલાવતો=ખુશ થતો
ફરી વળ્યા=વીંટળાયા
સરત=હાર જીત
ખંખેરી=ઝાટકી
હઠે=દૂર જાય; ખસે
લટકતી=લબડતી
લાળ=ચીકણું થુંક
પંજા=પાંચ આંગળાં
જેટલો ભાગ
ગબડી=દોટ
ભરોસાદાર=વિશ્વાસુ
મમતાળુ=માયાળુ
તાબેદાર=હુકમમાંરહેનાર
ખત કરતી=લેખતી;
ગણકારતી
માન=આબરૂ; મોટાઇ
ભાવ=પ્યાર; હેત

પાઠ ૬૨.

સવાલ=પ્રશ્ન
ટટાર=સીધા
અણીપડતાં=અણીવાળા
દેખાવ=શોભા; ભરાવ
બરછટ=કરકરા
અગંખાસુચછે=આળસ
દૂર કરે છે
ડાચું=જડબું
જોરાવર=બળવાન
નળો=ઘુંટણથી પાટલી
સુધીનો પગનો ભાગ
વિકરાળ=બિહામણું;
ડરામણું
છાતીવાળું=હિંમતવાન
હુમલો=ધસારો
ટુકડી=ટોળી
બદામીઉં=બદામના રંગ
જેવું
ભુરાશ પડતી=ભુરાશપર
પાદર=ગામના ઝાંપા
બહારની જગા
કીકિઆરી=ચીસ
પક્કું=પહોંચેલું; પેક
ખંધું=લુચ્ચું
ભમે=ભટકે; રવડે
ભારો=ગુચ્છો
ખોળ=શોધ; તપાસ
દરાખ જેવાં=ગળ્યાં;મીઠાં
વાઢ=શેરડીનું ખેતર

પાઠ ૬૩.

ઘુરકવા=ડોળા કાઢવા
ખાતર=માટે; વાસ્તે
પજવોછો=હેરાનકરોછો
કોઠી=નાનો કોઠાર
નુકસાન=બગાડ
કીકી=આંખના ડોળાની
વચ્ચેનોગોળકાળોભાગ
સહેલાઇથી=થોડીમહેનતે
ઝાંખા=થોડા
શોભા=દેખાવ
જ્ઞાન=સમજ
ખબર=જાણ
ઘોર=ઘણું બિહામણું
મ્યાન=તરવારનું ઘર
ચીરું=ફાડું
કરકરી=ખરબચડી
છોલી=ફોતરાં કાઢી
ઉપયોગીપણું=જરૂરિ-
આત
મહેરબાની=દયા
ગુણ=પાડ
કાસળ કાઢવું=જડ
મૂળથી નાશ કરવો

પાઠ ૬૪.

સિંહણ=સિંહની માદા
અજાયબ=નવાઇ
ધ્યાન=ચિત્ત
અગ્નિ=દેવતા
યાળ=કેશવાળી; ઘોડા કે સિંહની ડોકપરનાવાળ
લણુ=હઃસેલીશકાયતેવી
ઘુઘુવાટા=ઘુ ઘુ કરતા અવાજ
ગર્જના=સિંહનું બરાડવું તે
ધ્રૂજતાં=કાંપતાં
ભયંકર=બિહામણા
વાઘણ=વાઘની માદા
ગોસ=માંસ
ચળકે=ઝળકે
ભો=બીક
ઠેકાણું=નિયમ
ચાખેલ=સ્વાદીઓ
વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ
ચાઠાં=ડાઘા
દીપડો=વાઘના જાતનું પ્રાણી
આંતરે=ઘેરે; કબજે કરે
હેરાન=દુઃખી

પાઠ ૬૫.

ગોકળગાય=પરમેશ્વરની ગાય
કરોડ=વાંસની વચમાંનું ઉભું હાડકું
દવાખાનું=ઇસ્પિતાલ;
હાડપિંજર=હાડકાનું ખોખું
દિવાલ=ભીંત; કરો
ટાંગ્યું=લટકાવ્યું
બિહામણું=ડરામણું
ગરદન=બોચી
પાંસળી=પાંસા પરની હાડકી
બેડોળ=કદરૂપું
ભરાઉ=ભરેલું
બેશક=નક્કી; ખચીત
કૌવત=જોર; બળ
અવયવો=ભાગો
ખોપરી=મગજનો દાબડો
મગજ=ખોપરી માંહેનો નરમ ભાગ
ફેફસાં=દમ ભરવાની કોથળી
હૃદય=લોહીની ટાંકી
થાપો=કુલાની પાસેનો જાંઘનો ભાગ
ફુકકો=દમ ભરવાની કોથળી
સંરક્ષણ=સારી સંભાળ
રેસા=તાર; તાંતણા
સંકડાય=સંકોચાય
ગોટલો બને છે=એક ઠેકાણે એકઠો થાય છે.

સવાલ ૧) માંસપેશી શેની બનેલી છે? સ. ૨) હાડકાંની જરૂર શા માટે છે? સ. ૩) લોચામાં કયો ગુણ છે કે જેથી તે લાંબા ટુંકા થઇ શકે છે? સ. ૪) શરીરમાં કેટલાં હાડકાં છે?

પાઠ ૬૬.

કુદરતી=માણસનું કરેલું નહિ તે; ઇશ્વરનું બનાવેલું તે
ઢાંકણુ=કવર; પડ
ચામડી=ત્વચા
સુંવાળી=લીસી
ઢીમું=ઢીમણું
રક્ષણુ=સંભાળ; બચાવ
ગોડ=રસવિકારની ગાંઠ
ઉપસી=ઉંચી આવી
પડ=પોપડો
ખરી પડે=જતી રહે નીકળી જાય
રૂઝાતાજાય=રૂઝ આવતી જાય
દરદ=દુઃખ
નિશાની=એંધાણી
લટું=જબરી
આળુ=જરા અડકયાથી પણ દુખાય તેવું
ભોંકે=ઘોંચે; ઘાલે
ખાલ=ચામડી; ત્વચા
અડકે=છેડે
ખમાતું=સંકોચન થતું
ઓસીકું=નાનો તકીઓ
દાખલો=ઉદાહરણુ
ખોળીઉં=ઉપલું પડ
હેઠલું=નીચેનું
ગલેફ=ઓસીકાં કે ગોદડાંને ચઢાવેલાં પડ
સૂક્ષ્મદર્શક=નાનીચીજને મોટી દેખાડનાર
અસંખ્ય=અગણિત; ઘણુાજ
રેખા=કાપા
ગરમ=હુંફાળું
ગેંડા=ગેંડીનો નર

સ. ૧) શરીરનું ઢાંકણુ કયું? સ. ૨) ચામડીનો ઉપયોગ કહો. સ. ૩) ચામડીમાં કેટલા પડ છે? સ. ૪) એ પડનો ઉપયોગ સમજાવો. સ. ૫) કઇ જગાની ચામડી જાડી હોય છે? સ. ૬) એક દાખલો આપી ચામડીની રચના સમજાવો. સ. ૭) જેના શરીર પર વાળ વધારે હોય તેની ચામડી કેવી હોય છે?

પાઠ ૬૭.

સુરત=તાપી નદીને કાંઠે શહેર છે
ટકારો=આંગળી વાળી નખથી ઠોકવું તે
તળીઉં=નીચેનો ભાગ
ખાસું=મજાનું; સારૂં
કમાવેલું=પકવેલું
તરડે=તરડ પડે; ચીરા પડે; ફાટે
ટકે છે=નભે છે; ચાલે છે
પહેર્યા=વાલ્યા
બીક=ડર; ભો
ચમારવાડા=જ્યાં ચમાર લોકો રહેતા હોય તેજગા
કોથળી=થેલી
વાસ મારતી=ગંધાતી
ઠરાયું=ઉભું રહેવાયું
ટાંગી=લટકાવી
રાંપી=ચામડું સાફ કરવાનું મોચીનું ઓજાર

જીન=ઘોડાની પીઠ પર નાખવાની ગાદી
કુમળું=નરમ
મશક=પાણી ભરવાનો ચામડાનો કો થેલો
સ. ૧) ચામડામાં કયો ગુણ છે કે જેથી પાણી અંદરથી બહાર નીકળી જતું નથી? સ. ૨) જોડા પહેરવાથી શો લાભ? સ. ૩) ચામડાંને કેળવવાની રીત કહો. સ. ૪) ચામડાની કઈ કઈ ચીજો થાય છે?

પાઠ ૬૮.

ઊન=ઘેટાના વાળ
ઢોરઢાંકર=બળદ, ઘોડા વગેરે
ઓઢો=બળદને ઓઢાડવા માટે સીવેલું કપડું
ગરમાવો=હુંફ; ગરમી
ઉતર્યા=પુરા થયા; ગયા
ગાંસડી=પોટલી
કાંતવું=લાંબા દોરા કાઢવા
ઊઠવેઠ=કડાકુટ; માથાકુટ
વાંકડીઆ=ગુંચળીઆ
ભરાઉ=પાસે પાસે
ટકાઉ=મજબુત
હુંફ=ગરમાવો
સાચવી=સંભાળી
ટુઆ=ઝીણા જીવડાં
વાસ્કુટ=જેકીટ; કંમર સુધીનો વગર બાયાનો કબજો
ઝબ્બો=પગની પાની સુધીનો ડગલો; જામો
કબજો=બાય વગરનું બદન
સ. ૧) ઘેટાને ટાઢ કેમ વાતી નથી? સ. ૨) ભરવાડ કયારે ઊન કાતરી લે છે? સ. ૩) ઊનનો ઉપયોગ કહો. સ. ૪) ઊનનાં કપડાંથી ટાઢ કેમ વાતી નથી? જ. ૪) શરીરમાંથી ગરમી નીકળી જવા પામતી નથી

પાઠ ૬૯.

ચોઘડીએ=વખતે.
આંગણું=બારણા આગળની જગા
ખાસ=જાણી જોઈને
તળીઉં=નીચેનો ભાગ
ભેજ=શરદી
કુભી=ઘરના ઉભા આડા લાકડા બેસાડવા માટેની બેસણી
સાગ=લાકડાની એક જાત
છોલાણું=છોલાવવી તે
પરસાળ=ઘરમાં પેસતાં પહેલા ખંડ આવે છે તે
ઓસરી=ઓટલી
દેરાસર=દેવને રાખવાનું ઠેકાણું
પૂજા=સેવા
રસોડું=રાંધણી; રાંધવાનો ઓરડો
પાણિઆરૂં=પાણીના બેડાં તથા ગોળી મૂકવાની જગો
કોઠાર=અનાજ ભરી મૂકવા માટે લાકડાનો

કે કાદવનો બનાવેલો
ઘાટ
ધુમાડીઉં=ધુમાડો નીક-
ળવા માટે બાંધેલું તે
ભેરાઇ=ભરાઇ
વૈદના પગલાં થતાં નથી=
રોગ આવતો નથી.
જાજરૂ=સંડાસ
વાડો=ઘરની પાછળની
ખુલી જમીન
ક્યારો=ચોરસ ખાડો
છાંડી=ઘરની પછાડીના
નેવાં પડવાનો ભાગ
સીડી=નીસરણી
દિવાનખાનું=બેસવા ઊ
ઠવાનો મુખ્ય ઓરડો
રંગબેરંગી=જુદા જુદા
રંગના
મોટા=પ્રખ્યાત; નામીચા
ખુબીથી=સફાઇથી
વેલ=વેલા
ખીંટી=ખુંટી
તાકા=મોટા ગોખલા
મોભ=છાપરાની વચ-
માંનું આડું લાકડું

આકટી=વળી
પકવાસા=છાપરાના સા
કટા સાથે જડેલી
પાટીઆના ચીપો
કામડું=વાંસની બે ફાડ
માંની એક ફાડ
સરડાવવું=છપરા ઉપર
કામડાં બંધાવવાં
છત=છાજ
નરદમ=તદન
ઝરૂખો=ગોખ; રવેસ
બેશક=નક્કી
સવડવાળું=સગવડભરેલું
વગવાળું

પાઠ ૭૦.

ઓછાયો=છાંયો;પડછાયો
છાયાયંત્ર=ઓળાપરથી
વખત જાણવાનું યંત્ર
સાધન=સાહિત્ય
મદારી=ખેલ કરનાર
સ. ૧] અસલના વખ-
તમાં ઘડિઆળ હતા?
સ. ૨) અસલના લોકો
વખત શા ઉપરથી
જાણતાં ?

પાઠ ૭૧.

ઘડિઆ =વખત જાણ-
વાનું યંત્ર
ચંદો=ઘડિઆળમાં આં
કા માંડેલો ગોળ ભાગ
પગથીઉં=નાની ઓટલી
I=એક
II=બે
III=ત્રણ
IV=ચાર (૫-૧)
V=પાંચ
VI=છ (૫+૧)
VII=સાત (૫+૨)
VIII=આઠ [૫+૩]
IX=નવ (દસ-એક)
X=દશ
XI=અગિઆર (દશ+
એક)
XII=બાર (દશ+બે)
કુંડાળું=ગોળ ચક્કરડું
મિનિટ=અઢી પળ; સાઠ
સેકંડ
અંતરે=છેટે
કમાન=પોલાદની પટીનું
ગુંછળું

આમટા=બેગા
મધરાત=વચલી રાત
ઝડપ=ઉતાવળ
કુંચી=ચાવી
ઉકલતી=ઉઘડતી

સ. ૧) ઘડિઆળમાં કેટલા કાંટા હોય છે? સ. ૨) બને કાંટા સરખા હોય છે? સ. ૩) નાના તથા મોટા કાંટાથી શું જણાય છે? સ. ૪) ઘડિઆળ જોતાં શીખવાને માટે પહેલું શું ઓળખવું જોઇએ? સ. ૫) ચંદા પર કેટલે સુધી આંકડા માંડેલા છે? સ. ૬) નાનો કાંટો આઠપર હોય ત્યારે મોટો કાંટો કયા આંકડાપર હોય છે?

પાઠ ૭૨.

પડીકું=બંડલ
સમતો .રખું વજન
ત્રાજવું=તોલવાનું સાધન
તોળવા=જોખવા
દાંડી=ત્રાજવા બાંધે છે તે લાકડી
ચીચવો=એક ઉભા લાકડા પર બીજા આડા લાકડાની વચમ સાલ ઘાલી બે છેડે બેસાવાની રમત
મધ્ય=વચલા
સેજસાજ=જરા
છતર્યો=ઠગ્યો
પલ્લું=છાબડું
પાધરો=સીધો
તોલ=વજન
સમ=સરખી
યુકિત=તદબીર
ખાધ=નુકસાન; ખોટ

સ. ૧) આપણને માલ ઓછો ન મળે તે માટે ત્રાજવાની બાબતમાં શી તપાસ રખવી?

પાઠવાર અઘરા શબ્દો.

(પાઠ ૧) વાર્તા, પદાર્થ, પાઠો, ચિત્રો, હોશિયારી. પુસ્તકો વનસ્પતિઓનું. (પાઠ ૨) લિપિમાં, બ્રાહ્મણી, પંડિતો અજાણ, માત્રા, અનુસ્વાર, વિસર્ગ. (પાઠ ૩) ટક્કુ, કળિયુગ, ઉતર્યો, બુદ્ધિ, હિંડાડે, ખર્ચુંપાન, શ્રાવકનો, જાત્રાએ, બિચારૂં, અક્કલનો. (પાઠ ૪) ધણી ધણિઆણી, ઇશ્વરભકિત, ઈશ્વરકૃપા, ચોદશ, સ્વભાવ, સ્ત્રીઓને, અભ્યાસ, ઇચ્છે, સોંપ્યો, ખસ્યો,

શુદ્ધમાં, આશ્ચર્ય. (પાઠ ૫)લગ્ન, પ્રીત, ખવાડયું, આશિષ, ખૂંચેલો, (પાઠ ૬)ઇન્સાફ, વિજયનગર, પૈસાદાર, સત્તર, ખરીધા, મિલ્કત, વર્તશું. (પાઠ ૭) પરમેશ્વર, પૈપૈસો, અટકાવ્યો, વિશ્વપતિ, જગકર્તા, ભૂલ્યો (પાઠ ૮) ઇશ્વરસ્તુતિ, વિશ્વસ્વામી, સ્તુતિ, પ્રાર્થના, ભક્તિ. નિવારો. (પાઠ ૯) સિંહ. અત્યારે, ગર્વ, (પાઠ ૧૦) પ્રમાણિક.કિંમત, વર્ગ, આગ્રહ, ધન્ય. (પાઠ ૧૧) જાપ્તો, તૂટી, દ્રવ્ય, ભેળ્યું, ભુંડું, તાકયું. (પાઠ ૧૨) યુધિષ્ઠિર, અર્જુન, ક્રોધ, વર્તણુકથી, દુર્યોધનથી, દ્રૌપદી, ચિત્રગુપ્ત, ગંધર્વ, અંતઃકરણ, ગુસ્સે. (પાઠ ૧૩) ડાહ્યો, ન્યાયાધીશ. પ્રીતિ, ચર્ચા. (પાઠ ૧૪) ગૃહસ્થ, નિસાસો, કદાપિ. (પાઠ ૧૫) મહોલ્લામાં, મશ્કરી, આગ્રહ, સ્વાદે. (પાઠ ૧૭) રિવાજ, વર્તમાનપત્ર, ઉત્તર, લક્ષ્મી, પત્થર, ઝુપડાં, ભટકતી, વિદ્યાર્થી. (પાઠ ૧૮) સ્વચ્છ, ચોંટાડયાં, ઇંદ્રિય, સ્થિતિ, દાકતર, પ્રસંગ, અકસ્માત, ધ્યાન, છિદ્રો, નાહ્યા, અટકયું, (પાઠ ૧૯)વિદ્વાન, પ્રમાણિક, નિર્ણય. (પાઠ ૨૦) દિલ્હી, પ્રખ્યાત, પરાક્રમી. વિદ્વાનો, વિષયો. નિશ્ચય. (પાઠ ૨૧) મચ્છર, ફાટ્યો, યુક્તિથી, ગર્વથી, અભિમાની, નમ્ર. (પાઠ ૨૨) પત્રવહેવાર, સ્થાપાન, ઓફિસ, ટિકિટ, પરબિડિઆં, પત્તાં, તીર્થરૂપ, ચિરંજીવી, રાજેશ્રી, પ્રિયભાઈ, સૌભાગ્યવતી, ગંગાસ્વરૂપ, ટુંકું. પ-તો જિલ્લો. (પાઠ ૨૩) દોડાવ્યો, અલ્લાહ. વિનંતી, આશ્ચર્ય, ભિખારી સ્થિતિને, ભેટયો, ઈર્ષાખોર. દેશનિકાલ. (પાઠ ૨૪) વાદવિવાદ

તુર્ત, પ્રાણી, પ્યારૂં, ક્રૂર, સ્વારી, શ્રેષ્ઠ, ન્યાય, નિર્દોષી, વ્યાપાર, અથડાય, [પાઠ ૨૫] ધક્કો, ફેડાવ્યો, ફુટયો, દ્વેષ, સદ્‌ગુણી. [પાઠ ૨૬] પ્રદર્શન, ગૂંથેલી, તલ્લીન, વિષય, સંખ્યામાં, નૌતમલાલ, વિલાયતમાં, [પાઠ ૨૭] કિલ્લો; અગત્ય, પુષ્કળ, વિના, સંગ્રહ, [પાઠ ૨૮] પિન્તાળીસ, ચળકાટ, પ્યાલા, કઠિઆરા, વળેલો, તરસ્યા, વિસામો; ઘર્મોદા, ચોકખું. [પાઠ ૨૯] શેખચલ્લી, તર્કપ્રમાદ, શુરની, વળગ્યો, તર્ક, વિચારો, ઉપાડયો, ધુણાવ્યું, ભાંગ્યો, ઉદ્યમે, ચેતવ્યો. [પાઠ ૩૦] મુકાવ્યો, દોડયો, ગોખું, ઉઠાડ, પ્રયાસ. [પાઠ ૩૧] મળસ્કે, તરુવર, વનસ્પતિ, જાગ્યા છે, પોઢે, સંતોષ [illegible] ચિંતવ્યા. [પાઠ ૩૨] પ્રકારની, ઇચ્છતા, ડહેલી, હુક્કો, [પાઠ ૩૩] પિડાય, ગંદું, મંદવાડ, જંતુઓ, ખુણેખોચરે, પાથરણું; શ્વાસ, બિછાનાં, ઢોળાય, ઝાડીઝુડી, દુર્ગંધ, [પાઠ ૩૪] કૈકેયી. શત્રુઘ્ન, અયોધ્યામાં, કૌશલ્યા, સુમિત્રા, લક્ષ્મણ, પ્રાણથી, વૃદ્ધ, સ્વભાવવાળી, પ્રીતિ, ઉઘાપરો, ચૌદ, ધિક્કાર, [પાઠ ૩૫] ઢેલ, ટોળું, ઝબકારા, સ્થિર ચમત્કારવાળા, (પાઠ ૩૬) ગ્રીષ્મ, શ્યામ, મહિમાય, ઝુલે, કોકિલા, સુગંધ, ચિન્ત, આમ્ર. પ્રફુલ્લ, [પાઠ ૩૭] વસાવ્યું, ડહાપણ, (પાઠ ૩૮) પ્રલ્હાદ, કસ્મો, ગુરુઓનાં, પુત્ર, એકાગ્ની. ખડેર, ટોચ, દહેરૂં, મુસ્કેલ, હિંવાળા, વચલા, ઓરંગા, પ્રવાહ ઉતર્યો. પાટીઉં, આકૃતિ, ગોઠવ્યા, (પાઠ ૩૯) દેવસ્થાન પર્વત, કાઠિઆવાડમાં, શેત્રુંજો, તળેટી તૂટીને, ટુકડાની,

શિખર, પાલિતાણા, દેવકીઉનાઇ, લસુંદ્રા, પીગળેલો, ઠંડું, ભિંજાય, તૂટી, (પાઠ ૪૦) જન્મ, બન્યું, ગમ્મત, પૃથ્વી, શક્તિ, નિચાણ, સમુદ્ર, પશ્ચિમે. સરિતા, નિર્મળ, ચિત્રવિચિત્ર, કિનારે, પિછાણીએ. (પાઠ ૪૧) શાહમોહંમદ, ભુરૂં, તાણી, કોડીઓ, વીણવા. (પાઠ ૪૨) ભૂશિર, ભૂગોળવિદ્યા, ટંડેલ, નિશાન, અથડાય, પુષ્કળ, ક્રિયા, દ્વીપકલ્પ, હંમેશાં, સામુદ્રધુની. (પાઠ ૪૩) ઇચ્છું છું, ત્રણેક, ભઠ્ઠીમાંથી, સળગાવેલાં, પેંડાની, રેડયું, સજ્જડ, ચોંટી, લોંદા, ઢેડવાડામાં ગોદડાનાં, ખોળીઆં, ઝાંપે. (પાઠ ૪૪) છુટ્ટી, ગિલ્લીદંડા કિલ્લો, ઓફિસ, છંટાય છે, રાત્રે, વરાળયંત્રથી, મીણબત્તી. (પાઠ ૪૫) દુરસ્ત, ખુટતા, સખ્તી, લપેટી, તિજોરર, કોથળી દાકતર, (પાઠ ૪૬) કલેકટર, ઇન્સ્પેકટર, મુન્સફ, ચોર્યાશી. કમિશનર, અધિકારી. અગત્યનાં ઓછાવત્તો, ડેપ્યુટી, બોર્ડ, સંમતિ, સિવિલસર્જન (પાઠ ૪૭) શાંતિલાલ. પરીક્ષા ઝાંડા, હથિયાર, કન્યાશાળા, નિરાશ, નીમ્યા. (પાઠ ૪૮) શીખવ્યું, ફૂટતાં, થીજીને, સૂર્યનાં, કિરણો, પૃથ્વી, ઝાકળ પહોંચ્યાં. (પાઠ ૪૯) ફૂંકીએ, ગતિમાં, ઢાંકું છું, હાલવી, (પાઠ ૫૦) અંગ્રેજી, ગોવિંદ, મિઠાઈ, મોળી, બોળું છું, બેસ્વાદ, સ્વચ્છ, બાઝી, સુરટેલ. (પાઠ ૫૧) વિસ્મય, પ્યાલું, હલાવ્યું, હેઠળ. સળગાવ્યો, લિલાશ, પદાર્થ, ચુંટી, ઝાળ, થયું. (પાઠ ૫૨) ગોઠવ્યાં, અપૂર્ણી, વાંકીચુંકી, ગુરુજી, ખડકમાંથી, ઝુંમર. (પાઠ ૫૩) સ્ક્રૂ, મિત્ર, ટીપ્યું, અહ્યા,

ચળ્યા, ચપટો, તાશ, કઠેરા, દિવાલની, ખીંટીઓ, ઘડિઆળ, ચપ્પુ, નક્કર, સિવાય. (પાઠ ૫૪) ઇંદ્રિયો, ઉત્પન્ન, પાંદડા, ફૂલ, ચોંટીને, ટટાર, અગત્યનું, છિદ્રો,, ચૂસે, શોષી, ખ્યાલ મોઢાં. (પાઠ ૫૫) દોહતા, પિળાશ, ઢીંગલીઓ ચોંટાડવાને, હિંદુ, નિતારી, ડહોળી. (પાઠ ૫૬) પુષ્ટિકારક, કુંડી, ઉંખીમાં, કુમસો, અડદ, ચુલું, ચુંદીને, પલાળીને, ફોલ્લા, (પાઠ ૫૭) દોડયા, સાંકડું, શોષી, ચિરાંએલાં, અગથીઆનાં, કૃષ્ણલાલ. (પાઠ ૫૮) અવસ્થા, ભટકયા, સૂંઢ, ખૂબસુરત, વૈતરી, ઈંડા, કીડિઆરામાંથી, નિરાંત. (પાઠ ૫૯) ભાથું, ઉતર્યો. ઘોભ્યો, પ્રાણી, ખાઉધરાં, કોહેલું, (પાઠ ૬૦) ગુચ્છાવાળો કુંપળો, રાક્ષી, સુંવાળી, ઓચીંતી, કલ્લામાં. (પાઠ ૬૧) ગળહી, અક્કલવાળું. (પાઠ ૬૨) શિઆળ, શ્રીધર. (પાઠ ૬૩) તાણ્યું, તળીઆ. (પાઠ ૬૪) અગ્નિ, ગર્જના, મુંજતાં, ચોટયું ઠેલણગાડી, ભૂખ્યો, વસ્તી, પાંજરૂં. (પાઠ ૬૫) ગણ્યાં, હાડપિંજર, ટાંગ્યું, બિહામણું, કૌવત, ખુકકો, માંસપેશી, રેશાની, સંકડાય. (પાઠ ૬૬) સૂક્ષ્મદર્શક, દાઝીએ, રૂઝતો, લહું, ભોંકે, હેઠલું, અસંખ્ય, ઋતુમાં. (પાઠ ૬૭) ઠરાયું, ડુક્કર. (પાઠ ૬૮) વાસ્કુટ, ઝભ્ભા, ઊઠવેઠ. (પાઠ ૬૯) છોલાણું, પાણિઆરૂં, તુળસીકચારો, છીંડી, ચીતરાવ્યાં. સરડાવ્યું, અભ્યાસ, ઝરૂખામાં. (પાઠ ૭૦) ઘડિઆળ, મિનિટ, ચક્કર, ઠલવાઈ. (પાઠ ૭૧) અઠ્ઠાવીસ, અથડાય, અંગ્રેજીમાં. (પાઠ ૭૨) ગાજ્યું, કાટલું, તોળ્યું, બાંધ્યું, જોખ્યું, ચુકતાઓ, ઓછું વ-તું, મૂકયું,

કડાંની ડ્રિલ.

કડાં લોઢાના સળીઆનાં બનાવેલાં હોય છે. અને તેનો વ્યાસ એક બિલસ્ત જેટલો હોય છે; અને તેની જાડાઈનો પરીઘ બે ઈંચનો હોય છે; તે રાતા, વાદળી વગેરે તરેહ તરેહના પાકા રંગથી રંગેલાં હોય છે. **સૂચના**—૧) કડાંની દરેક રમત અગિઆર સુધી કરાવી બારે કડાં હાથ સાથે લટકતાં રખાવવાં. ૨) છેલ્લી રમતે બારે કડાં જમીન પર મુકાવી દેવડાવવાં, મૂકતાં અવાજ ન થાય તે બાબત સૂચના આપવી. ૩) કડાં મુઠીમાં જોરથી દાબીને પકડવાં. અંગુઠો ટેકણમાં કડાં ઉપર રાખવો જેથી કડાં હાલશે નહિ અને પકડવાં સુગમ પડશે. **રમત ૧—તૈયાર** (કડાં લેવા તતપર થવું) **આલો**—બે કડાં બે હાથમાં લઈ હાથ નીચે લટકતા રાખવા. ૧) બેઉ હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ નીચા લટકતા. **રમત ૨—૧)** બેઉ હાથ સીધા લાંબા ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ સામા સામી) ૨) બેઉ હાથ પીઠ ગમ પાછળ બેઉ કડાં છાતી આગળ રાખવા. **રમત ૩)**—બે કડાં એકઠાં કરી વચ્ચેથી બેઉ હાથે સામ સામા પકડવા. ૧) ઘુંટણમાંથી પગ વાળી પગના આંગળાપર વજન રાખી બેસવું. એડી ઉંચી રાખવી (હાથ બે પગ વચ્ચે સીધા રાખવા) ૨) ઉભા થવું ને કડાં માંના ઉપર ધરી રાખવામાં (ઉભા થતી વખતે એડી જમીનપર ઠોકવી જોઇએ.) **રમત ૪)**— કડાં છુટા કરી એકેક હાથમાં પકડવાં ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ ખભાની સીધી લીટીમાં લઈ આવવો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો) ૨) એકથી ઉલટું. **રમત ૫)**— ૧) જમણો હાથ સામો લાંબો કરવો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨) એકથી ઉલટું. **રમત ૬)**— ૧) જમણો હાથ ઉંચો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો. ૨) એકથી ઉલટું. **રમત ૭)**—૧) બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે)

૧) ૨) બેઉ કડાં પગના આંગળા આંગળ (પગ ઘુંટણમાંથી સીધા રાખવા) રમત ૮—બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે ૧) જમણો હાથ મોં સામેથી ઉપલી તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો, (ડાબો હાથ લટકતોજ રાખવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૯—૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા (મુઠ્ઠીઓ સામસામી) ૨) બેઉ હાથ પાછળ લાંબા. રમત ૧૦—૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથના અંગુઠા ખભાને અડકાવવા.

આનાની ઘાત.	૬૮ - રૂ. ૪ા	૭૦ - રૂ. ૪ા=
૪ - રૂ. ૦ા	૭૨ - રૂ. ૪ાા	૮૦ - રૂ. ૫)
૮ - રૂ. ૦ાા	૭૬ - રૂ. ૪ાાા	૯૦ - રૂ. ૫ાા=
૧૨ - રૂ. ૦ાાા	૮૦ - રૂ. ૫)	૧૦૦ - રૂ. ૬ા
૧૬ - રૂ. ૧)	૮૪ - રૂ. ૫ા	૧૦૦૦ - રૂ. ૬૨ાા
૨૦ - રૂ. ૧ા	૮૮ - રૂ. ૫ાા	૧૬ - રૂ. ૧)
૨૪ - રૂ. ૧ાા	૯૨ - રૂ. ૫ાાા	૩૨ - રૂ. ૨)
૨૮ - રૂ. ૧ાાા	૯૬ - રૂ. ૬)	૪૮ - રૂ. ૩)
૩૨ - રૂ. ૨)	૧૦૦ - રૂ. ૬ા	૬૪ - રૂ. ૪)
૩૬ - રૂ. ૨ા	૪૦૦ - રૂ. ૨૫	૮૦ - રૂ. ૫)
૪૦ - રૂ. ૨ાા	૮૦૦ - રૂ. ૫૦	૯૬ - રૂ. ૬)
૪૪ - રૂ. ૨ાાા	૧૦ - રૂ. ૦ાા=	૧૧૨ - રૂ. ૭)
૪૮ - રૂ. ૩)	૨૦ - રૂ. ૧ા	૧૨૮ - રૂ. ૮)
૫૨ - રૂ. ૩ા	૩૦ - રૂ. ૧ાા=	૧૪૪ - રૂ. ૯)
૫૬ - રૂ. ૩ાા	૪૦ - રૂ. ૨ાા	૧૬૦ - રૂ. ૧૦)
૬૦ - રૂ. ૩ાાા	૫૦ - રૂ. ૩)=	૧૭૬ - રૂ. ૧૧)
૬૪ - રૂ. ૪)	૬૦ - રૂ. ૩ાાા	૧૯૨ - રૂ. ૧૨)

૨૦૮ — રૂ. ૧૩)	૨૫૬ — રૂ. ૧૬)	૩૦૪ — રૂ. ૧૯)
૨૨૪ — રૂ. ૧૪)	૨૭૨ — રૂ. ૧૭)	૩૨૦ — રૂ. ૨૦)
૨૪૦ — રૂ. ૧૫)	૨૮૮ — રૂ. ૧૮)	

રૂપીઆભારની ધાત.

રૂ. ભાર		શેર	અધોળ
૧॥	રૂ. ભાર.	૦)૦॥	૦॥
૨॥	,,	૦)~	૧
૩॥	,,	૦)~॥	૧॥
૫	,,	૦)=	૨
૬॥	,,	૦)=॥	૨॥
૭॥	,,	૦)≡	૩
૮॥	,,	૦)≡॥	૩॥
૧૦	,	૦। શેર અથવા	૪
૧૧॥	,,	૦।૦॥	૪॥
૧૨॥	,,	૦।~	૫
૧૩॥	,,	૦।~॥	૫॥
૧૫	,,	૦।=	૬
૧૬॥	,,	૦।=॥	૬॥
૧૭॥	,,	૦।≡	૭
૧૮॥	,,	૦।≡॥	૭॥
૨૦	,,	૦॥	૮

રૂ. ભાર		શેર	અધોળ
૨૧॥	,,	૦॥૦॥	૮॥
૨૨॥	,,	૦॥~	૯
૨૩॥	,,	૦॥~॥	૯॥
૨૫	,,	૦॥=	૧૦
૨૬॥	,,	૦॥=॥	૧૦॥
૨૭॥	,,	૦॥≡	૧૧
૨૮॥	,,	૦॥≡॥	૧૧॥
૩૦	,,	૦॥।	૧૨
૩૧॥	,,	૦॥।૦॥	૧૨॥
૩૨॥	,,	૦॥।~	૧૩
૩૩॥	,,	૦॥।~॥	૧૩॥
૩૫	,,	૦॥।=	૧૪
૩૬॥	,,	૦॥।=॥	૧૪॥
૩૭॥	,,	૦॥।≡	૧૫
૩૮॥	,,	૦॥।≡॥	૧૫॥
૪૦	,,	૧	૧૬

સમાપ્ત. તા. ૧૫-૭-૧૯૨[illegible]